

לקוטי תורה המבואר

מאמרים
על פרשיות התורה ומועדי השנה

מלוקטים מספרי
תורה אור ולקוטי תורה

ד"ה צו את בני"י וגו' את קרבני לחמי

עבודת הקרבנות בנפש האדם במחשבה ודיבור- תפילה ותורה

מחולק לסעיפים עם פיסוק מלא,
בהוספת ביאורים, פיענוחים, הערות וצייונים

פרשת פנחס

שנה ד | גליון קנ"ו

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים וחמש לבריאה

©
כל הזכויות שמורות
למערכת ליקוטי תורה המבואר

הרב לוי געלב

עורך ראשי

הרב משה גורארי' - הרב חיים זקס
הרב משה לינק - הרב משה מרינובסקי
עורכים

בשורה טובה

לשמוע ולהוריד אלפי שיעורים בחסידות, בתניא, דרך מצותיך,
לקוט"ת ותו"א ועוד, באודיו או בכתב
נא לבקר באתר החדש והמפואר אוצר החסידות
otzerhachassidus.com

לקבל הגיליונות באימייל או להקדיש הגיליונות הבאים
(+1) 718-650-6295
LikuteiTorah@otzerhachassidus.com

לפרטים אודות מוקדי ההפצה בארה"ק וכן להשתתף בהוצאת ההפצה בארה"ק
050-4109309
L109309@gmail.com

יו"ל ע"י

הרב לוי געלב
(+1) 310-938-4016
info@maamaronline.com

מכון לעבדך באמת
בארה"ב 718-650-6295 (+1)
בארה"ק 050-4109309
info@otzerhachassidus.com

פתח דבר

בעזה"י

בשבת והודיה לה', מוגש בזה לפני ציבור הלומדים, מאמר "ד"ה צו את בני ישראל וגו' את קרבני לחמי" בסדרת "לקוטי תורה המבואר", שהוא פירוש וביאור על מאמרי חסידות דפרשיות השבוע ומועדי השנה, מלוקטים מספרי תורה אור ולקוטי תורה לרבינו הזקן נבג"מ זצוקלה"ה. ומטרתו להקל בלימוד ה'חסידישע פרשה' בכל שבוע.

הביאור מבוסס על המאמרים המיוסדים על דרוש זה וכן על עוד 'הנחות' מאותו הדרוש (כגון: מספר מאמרי אדמו"ר הזקן, תורת חיים, מאמרי אדמו"ר האמצעי, אור התורה וכו'). כמו כן נכתבו "ביאורי מושגים" - הסברה רחבה של מושגים יסודיים בחסידות, המופיעים במאמר.

גם ביאורי המושגים מיוסדים על מקומות אחרים בדא"ח אשר שם מבואר הענין באריכות וביאור יותר (כידוע ש'דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר').

כפי שנראה לעין הקורא, נשתפרו הקונטרסים בתוספת מרובה על העיקר ממה שהיו, בעריכת המאמרים ע"י צוות משפיעים שיחי', עימוד ועיצוב חדש, וגם הגהה יסודי שיהיה נקי ומנופה מכל טעותי הדפוס, ועוד הרבה תיקונים אשר כל הרואה יאמר ברקאי.

לבקשת רבים, ניתן לקבל הקונטרסים מדי שבוע בשבוע באימייל, לקבלו נא לשלוח אימייל לכתובת: subscription@otzerhachassidus.com, וכן אפשר להוריד את הקונטרס, וכמו כן גם הקונטרסים האחרים שי"ל על ידינו בכתובת: otzerhachassidus.com.

כבר אמר דוד המלך ע"ה "שגיאות מי יבין", יתכן כי נפלו אי הבנות בעניינים המבוארים או טעותי הדפוס וכדומה. על כן שטוחה בקשתנו בפני ציבור המעיינים בקונטרס - לשלוח את הערותיהם ונתקנם בבוא העת אי"ה.

כתובת למשלוח הערות: likuteitorah@otzerhachassidus.com

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאתי תצא" (ישעיה נא, ד), במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

המאמרים של לקוטי תורה ותו"א שייכים להוצאת קה"ת ונדפס ברשותם, תשוח"ח להם.

י"ח תמוז - ה'תשע"ה

בברכת שבתא טבא

לוי געלב

מכון לעבדך באמת

הזדמנות פז

דרוש אברך או בחור נמרץ לסיוע בהפצת המעיינות לפעילות בתוככי אנ"ש בתשלום נאה. לעבודה נדרש כמה שעות בשבוע לקבץ סכומי הקדשות (בשעות וזמנים לפי בחירתו) עבור הקונטרסים הנצחות לע"נ קרובים או לרגל שמחה או לזכות והצלחה.

מי שמעוניין בזה יפנה למכונינו

בטל: בארה"ב 718-650-6295 בארה"ק 0504109309

או באימייל: info@otzerhachassidus.com

ד"ה

**צו את בני"י וגו' את
קרבני לחמי וגו'**

עבודת הקרבנות בנפש האדם
במחשבה ודיבור - תפילה ותורה

תוכן המאמר

פתיחה

ז פסוקי פרשת התמיד וענין הקרבנות.....

פרק א

ט בחירה ותשובה - בעולם הזה דוקא.....

פרק ב

יב עולם הבא ועולם הזה - 'ממלא כל' עלמין' ו'סובב כל' עלמין'.....

פרק ג

יח תשובה - השבת החיות למקורה.....

פרק ד

כא תשובה - "עד הוי' אלקיך".....

פרק ה

כד "לְאִשִּׁי" - אש יו"ד.....

פרק ו

כו "לחמי" - 'אתערותא דלתתא'.....

פרק ז

כח "ריח ניחוחי", 'נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני'.....

פרק ח

לא "את קרבני" - התקרבות ע"י תורה.....

פרק ט

לג "תשמרו" - תורה שבעל פה.....

ב"ה. לקו"ת פ' פנחס, ד"ה צו את בני ישראל וגו' את קרבני לחמי (הא')
[עה, א – עו, ג]

פרשה פנחס

צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי כו', ואמרת עה א
להם זה האשה כו'. להבין מהו ואמרת ואמרת ב' פעמים. הנה, כל
המצות צריך האדם לקיים במחשבה דבור ומעשה. וכן בקרבנות. מחשבה, זו
תפלה, עבודה שכלב שכנגד הקרבנות. ודבור, הוא תלמוד תורה דקרבנות,
כל העוסק בתורת עולה כו'. ועבודת הקרבנות עצמן כבשים בני שנה כו',

פתיחה

כל מצוה פרטית, גם מצוה התלויה במעשה,
יש לקיימה גם במחשבה ובדיבור.

פסוקי פרשת התמיד וענין הקרבנות

וכן בקרבנות.

וכן הוא בנידון דידן, במצות הקרבנות, שצריך
לקיימה במחשבה, בדיבור ובמעשה.

"צו¹ את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני
לחמי לאשי כו', ואמרת להם זה האשה
כו"².

להבין מהו "ואמרת" "ואמרת" ב' פעמים.

יש להבין, מדוע בתחילת הפסוק השני נאמר
שוב "ואמרת להם", והרי לכאורה הפסוק השני
הוא המשך האמירה ופירוט הציווי שבפסוק
הראשון, ומדוע חילקם הכתוב לשתי אמירות?

[ומבאר:]

הנה, כל המצות צריך האדם לקיים במחשבה
דבור ומעשה³.

[והולך ומפרט את ענין המחשבה, דיבור
ומעשה שבמצות הקרבנות]:
מחשבה – זו תפלה, עבודה שכלב⁴, שכנגד
הקרבנות⁵.

ודבור – הוא תלמוד תורה דקרבנות, "כל
העוסק בתורת עולה כו"⁶.

ועבודת הקרבנות עצמן כבשים בני שנה כו'

2. במדבר כח, ב-ג.
3. כמו שכתב האריז"ל (הובא בשו"ע אדמו"ר הלכות
ת"ת פ"א ה"ד ובתניא אגה"ק כט), שכל אחד מישראל
צריך לבוא בגלגולים עד שיקיים את כל התרי"ג מצות
במחשבה דיבור ומעשה.
4. תענית ב, א. ספרי דברים יא, יג.
5. ברכות כו, ב.
6. מנחות קי, א. וראה לקו"ש חלק לב עמ' 37 הערה 17.

1. המאמר נאמר בשבת פרשת פינחס תקס"ה.
- ביאורנו מיוסד על ביאור המאמר שנדפס בלקוטי תורה
אחר המאמר (להלן: לקו"ת בביאור). הנחות אדמו"ר
האמצעי מהמאמר: בסידור עם דא"ח לא, ג ואילך (להלן:
סידור) ומאמרי אדה"ז תקס"ה עמ' תשמח (להלן: תקס"ה).
מאמרי אדמו"ר האמצעי במדבר ח"ה עמ' א'תריט (להלן:
אדה"א). דרך מצותיך להצ"צ שרש מצות התפלה פרקים
מ- מו (להלן: דרמ"צ).

הוא המעשה. והנה, ואמרת להם זה האשה כו' נאמר על מעשה הקרבן עצמו, ופסוק ראשון צו את בני ישראל ואמרת אליהם קאי על בחינת מחשבה ודבור. ^{ע"ב} וביאור ענין זה, הנה צריך להבין ענין ריח ניחוח שנאמר בקרבנות, ופירשו חז"ל נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני, שזה שייך בכל המצות ולמה נאמר בקרבנות דוקא. וגם להבין למה עבודת הקרבנות תלויה בבית המקדש דוקא, מה שאין כן שאר המצות, ותלמוד תורה כנגד כולם, ואפילו מחשבה ודבור דקרבנות שהם תפלה שכנגד הקרבנות, ותלמוד תורה דקרבנות, יכולים לקיימן בזמן שאין בית המקדש קיים גם כן.

– הוא המעשה.

[ועל פי זה יבואר לשון הפסוקים:]

והנה, "ואמרת להם זה האשה כו'" נאמר על מעשה הקרבן עצמו,

ופסוק ראשון: "צו את בני ישראל ואמרת אליהם" קאי על בחינת מחשבה ודבור.

ולכן נקט הכתוב בציווי על הקרבת התמיד שני פעמים 'ואמרת', כי הכתוב הראשון קאי על קיום מצוות הקרבת התמיד במחשבה ודיבור, ואילו בפסוק השני מתחיל לבאר את מצוות הקרבנות במעשה - הקרבת הבהמה הגשמית על גבי המזבח, כמפורש בהמשך הפרשה. ולכן נאמר שוב "ואמרת", כי בכתוב השני מתחיל לפרש את המצוה כפי שהיא במעשה, והיא אמירה חדשה לגבי קיום המצוה בפועל.

וביאור ענין זה:

להלן יבאר מדוע עבודת התפילה היא 'כנגד קרבנות', ומהו ענין הדיבור בתורת עולה שע"י זה כאילו הקריב עולה.

[וכדי לבאר זה, יקדים להעיר אודות שני ענינים שמצינו בקרבנות: א' שנאמר בהם 'ריח ניחוח'. ב' שהם בזמן הבית דוקא:]

הנה, צריך להבין ענין "ריח ניחוח" שנאמר בקרבנות, ופירשו חז"ל⁷ 'נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני', שזה שייך בכל המצות, ולמה נאמר בקרבנות דוקא.

חז"ל מפרשים ש'ריח ניחוח' הוא ענין נחת רוח, ומבארים: "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני".

ולכאורה, הרי יש להקב"ה נחת רוח שאמר ונעשה רצונו מכל המצוות, "כי כולן רצונותיו" (סידור עם דא"ח), ולמה נאמר ענין זה של 'ניחוח' דוקא במצות הקרבנות?

וגם להבין: למה עבודת הקרבנות תלויה בבית המקדש דוקא, מה שאין כן שאר המצות, ותלמוד תורה כנגד כולם⁸.

ואפילו מחשבה ודבור דקרבנות – שהם תפלה שכנגד הקרבנות, ותלמוד תורה דקרבנות – יכולים לקיימן בזמן שאין בית המקדש קיים גם כן.

יש להבין "למה הקרבנות תלויים בזמן בית המקדש דוקא ולא שאר המצוות, והרי תלמוד תורה שכנגד כולן מתקיימת גם עכשיו בזמן הגלות" (סידור)?

8. פאה פ"א מ"א.

7. ספרי במדבר כח, ת. רש"י ויקרא א, ט.

אך הנה כל זה יובן בהקדים להבין מה שכתוב היום לעשותם ולא למחר לעשותם, שהעולם הזה דוקא הוא עולם המעשה, ובו נתנה הבחירה ביד האדם לבחור בטוב. ולא עוד, אלא אפילו אם כבר עבר עבירה, יכול ^ג הוא לשוב בתשובה ולחזור לעבודת ה'. מה שאין כן בעולם הבא אין הבחירה חפשית ביד האדם, רק כמו שנמשך בעולם הזה כך נשאר בעולם הבא. והגם שרואה שם גילוי אלהות ביתר שאת, ושם הוא ביטול הנבראים, כמ"ש וצבא השמים לך משתחווים, ואפילו הקליפות וסמרא אחרא הם שם בבחינת ביטול,

תשובה שלימה ותצא לגמרי ממחשך העון והחטא; הרי יכולה להחליף את כוחותיה ולבושה מרע לטוב מן הקצה ממש" (סידור).

מה שאין כן בעולם הבא אין הבחירה חפשית ביד האדם, רק כמו שנמשך בעולם הזה כך נשאר בעולם הבא.

בעולם הבא, לא רק שהאדם אינו יכול לקיים מצוות נוספות, התלויות במעשה שאינו בעולם העליון הרוחני, גם אין לו כח הבחירה לשוב בתשובה, ונפשו נשאר כאותו מצב שהיתה בעולם הזה.

ולכן, נפש הצדיק שעסק כל ימיו בעולם הזה בענייני קדושה, הנה אחרי פטירתה מן הגוף - מתענגת בתענוג אלקי בגן עדן, ולעומת זאת נפש החוטא, הנה גם בהיותה בעוה"ב עדיין היא נמשכת אחר אותם תענוגים חומריים שבהם היתה שקועה בהיותה בעולם הזה, ואין בכחה להשתנות ולהיות נמשכת אחר ענייני אלקות.

והגם שרואה שם גילוי אלהות ביתר שאת, ושם הוא ביטול הנבראים, כמ"ש ¹¹ "וצבא השמים לך משתחווים", ואפילו הקליפות וסמרא אחרא הם שם בבחינת ביטול, דקרו ליה אלהא דאלהיא¹².

וכך גם עבודת הקרבנות שבנפש האדם במחשבה ודיבור, מתקיימת גם בזמן הזה. וא"כ צריך להבין, מהו הטעם שמעשה הקרבנות כפשוטו אינו יכול להיות בזמן הגלות?

פרק א

בחירה ותשובה - בעולם הזה דוקא

אך הנה כל זה יובן בהקדים להבין מה שכתוב⁹ "היום לעשותם", ולא למחר לעשותם¹⁰.

על הכתוב "היום לעשותם" אמרו חז"ל שדווקא 'היום', בעולם הזה, יש ביד האדם לעסוק בעשיית מצוות, משא"כ בעולם הבא.

שהעולם הזה דוקא הוא עולם המעשה, ובו נתנה הבחירה ביד האדם לבחור בטוב.

ולא עוד, אלא אפילו אם כבר עבר עבירה, יכול הוא לשוב בתשובה ולחזור לעבודת ה'.

לא זו בלבד שרק בעולם הזה יכול האדם לבחור את הדרך בה ילך מלכתחילה (משא"כ בעולם הבא אינו יכול לבחור לעסוק במצוות) אלא יתירה מזו, "בעולם הזה אנו רואים שתוכל הנפש לחטוא באיזה חטא ועון חמור ולהתמשך לגמרי בחומריות, ולמחר תשנה טעמה ותעשה

11. נחמיה ט, ו.

12. מנחות ק"א.

9. דברים ז, יא.

10. עירובין כב, א.

דקרו ליה אלהא דאלהיא. ואף על פי כן אין יכול לשלוט בנפשו להוציאה ממסגר ומאסר הגוף וכחותיו וכחות נפש הבהמית שנמשך אחריהם בעולם הזה, והוא ענין כף הקלע שמקלעין ומשליכין אותו במחשבותיו שנמשך בהם בעולם הזה בהבלי עולם, שמתלוצצים ממנו ומראים לו כאלו עודנו עומד בעולם הזה וחושב ומדבר ועושה כדרכו. כי הנה מחשבה דבור ומעשה שהם ג' מיני לבושים כנודע שנתלבש בהם בעולם הזה, הם נעשים לו לבושי

ואף על פי כן אין יכול לשלוט בנפשו להוציאה ממסגר ומאסר הגוף וכחותיו וכחות נפש הבהמית שנמשך אחריהם בעולם הזה.

כאשר הנפש הרוחנית יוצאת מן הגוף הגשמי, היא רואה ומרגישה את ביטול כל הבריאה להקב"ה, וכן את העדר החשיבות של ענייני התאוות החומריות בהם היתה שקועה בהיותה מלוכשת בגוף בעולם הזה.

וכן הנפש רואה גם כיצד כל המלאכים העליונים בטלים להקב"ה, ואפילו הקליפות שהם מקור החיות של ענייני עולם הזה שאינם מצד הקדושה – באמת גם הם בטלים אליו ית' ולכן הקליפות קוראים להקב"ה 'אלקא דאלקיא', אלקי האלקים, כי למרות שהם מקור חיות והשפעה לדברים שנראים נפרדים מהקב"ה, מכל מקום הרי הם משפיעים השפעה זו גופא "בשליחותו של מקום . . ואינם יכולים לעבור כלל על רצונו ית', כי יודעים ומשיגים שהוא חיותם וקיומם" (תניא פרק כד).

ולמרות שבצאת הנפש מהגוף היא משיגה איך כל הנבראים, עליונים ותחתונים, בטלים לאלקות, מכל מקום 'אין האדם יכול לשלוט בנפשו', לשנותה שלא תימשך אחר העניינים הגשמיים, והיא עדיין ב'מאסר' בענייני הגוף שאחריהם נמשכה בעולם הזה.

והוא ענין 'כף הקלע' – שמקלעין ומשליכין ומפילין אותו במחשבותיו שנמשך בהם בעולם הזה בהבלי עולם, שמתלוצצים ממנו ומראים לו כאלו עודנו עומד בעולם הזה וחושב ומדבר ועושה כדרכו.

כתיב¹³ "והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים, ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע".

ועל פי הפירוש הפנימי, הכתוב מדבר בנפשות הצדיקים שעסקו בעולם הזה באלקות, ולאחר עלותם לעוה"ב הן קשורות בקשר תמידי בתענוג אלקי, 'צרור החיים'. ואילו מי שעסק בעולם הזה בתענוגים גשמיים, עליו נאמר "יקלענה בתוך כף הקלע", היינו שהוא מוטרד ומטולטל מצד לצד בענייני עולם הזה בהם היה שקוע בהיותו נשמה בגוף¹⁴, "כמו שזורקים בכף הקלע ממקום למקום רחוק ביותר, וחוזרים וזורקים אותו ממקום זה למקום אחר שאין לו מנוחה . . כך הנפש החוטאת . . זורקים אותה שתלך בדמיונות שוא כמו שהיא בעולם הזה, בכל מיני מחשבות זרות, וחוזרים ומטלטלים אותה בדרך זריקה כזריקת הצרור" (אדה"א).

כי הנה מחשבה דבור ומעשה שהם ג' מיני לבושים כנודע¹⁵ שנתלבש בהם בעולם הזה, הם נעשים לו לבושי שק ו'בגדים צואים' לעולם

בעסקו במשא ומתן מבלי מנוחת הנפש.

15. ראה תניא פרק ד.

13. שמואל"א כה, כט.

14. והוא מטולטל בזה מצד לצד, כמו אדם שמוטרד מאד

שק ובגדים צואים לעולם הבא, שמלבישים את הנפש מראשה ועד רגלה, וכמאמר רז"ל מלפפתו כו', ואין חבוש מתיר את עצמו כו', רק כענין שנאמר הסירו הבגדים הצואים כו', הסירו דייקא¹⁶. ומעם ההפרש וההבדל שבין עולם הזה לעולם הבא הוא, כי בעולם הבא אין לך דבר שאין לו מקום, שכל מדרגה היא מובדלת מחברתה, מלאכים ונשמות דקדושה הם מובדלים בפני

הבא, שמלבישים את הנפש מראשה ועד רגלה. וכמאמר רז"ל "מלפפתו כו"¹⁶.

שנאמר¹⁸ "הסירו הבגדים הצואים כו'", 'הסירו' דייקא¹⁶.

האדם אינו יכול להתיר את עצמו בעוה"ב מהתקשרות זו של הנפש בלבושים הצואים, והסרת הלבושים היא רק "על ידי יסורין דגיהנם וכף הקלע". ולא על ידי תשובה, כי אין תשובה מועיל שם עוד" (סידור).¹⁹

וצריך להבין מדוע תשובה מועילה רק בעולם הזה ולא בעולם הבא שבעולם הזה האדם יכול לשנות את מצבו ולהתהפך לטוב, ואילו בעולם הבא הוא קשור בהכרח באותם הענינים בהם קישר את נפשו בעולם הזה, וגם ע"י המירוק בגיהנום הרע 'מוסר' מהאדם, אבל אין זה שהרע עצמו נהפך לטוב כמו בעולם הזה (ע"פ אדה"א)?

[ויפרש את נקודת ההבדל בין עוה"ז

לעוה"ב:]

ומעם ההפרש וההבדל שבין עולם הזה לעולם הבא הוא:

כי בעולם הבא אין לך דבר שאין לו מקום, שכל מדרגה היא מובדלת מחברתה; מלאכים

המחשבה דיבור ומעשה הם לבושים לכוחות הפנימיים של האדם. למשל, כשהאדם מתאוה לאיזה דבר - הרי כדי להשיג את דבר התאוה הוא חושב אודות הדבר, מדבר עליו ועד שעושה פעולות בכח המעשה כדי למלא את תאוותו.

ולכן כאשר האדם שקוע בתאוות עולם הזה, הלבושים שלו הם 'לבושים צואים' ומלוכלכים, והנפש מלוכשת ומעוטפת בלבושים אלו.

והנה 'לבושים צואים' אלו אינם מתבטלים. וגם כאשר הנפש יוצאת מן הגוף אינם נאבדים, כי הם מציאות רוחנית שנשארת בקיומה.

ונמצא, שכאשר האדם מלביש את נפשו בלבושים של מחשבות דיבורים ומעשים רעים, הרי גם בצאת הנפש מן הגוף לבושים אלו עדיין 'מלבישים את הנפש מראשה ועד רגלה', והאדם אינו יכול להציל עצמו מלבושים אלו.

ו'אין חבוש מתיר את עצמו כו'¹⁷. רק כענין

הנהגות צמח צדק

א. ועיין מענין כף הקלע בזה חלק ב בשלח דף נ"ט א', משפטים צ"ט ב', תרומה קמ"ב ב', ויחי דרי"ז ב', וירא דק"ז ב', ויקרא דף כ"ד סע"ב, כ"ה א', וירש פרשת בלק קפ"ו א'. ובוהר הרקיע פרשת ויחי בדרך רכ"ה א'.

19. בכתוב זה יש דיוק נוסף שבעולם הבא יש הכרח להסיר את הלבושים הצואים כי אפשר לתקנם ולהפכם לטוב, לא כבעולם הזה שע"י התשובה אפשר להפוך את הכח המתאוה לטוב - ע"פ אדה"א.

16. סוטה ג, ב: "כל העובר עבירה אחת בעוה"ז - מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין" (ופרש"י: מלפפתו - כורכתו).

17. ברכות ה, ב. וש"נ.

18. זכריה ג, ד.

עצמם, ואין להרע שייכות עם הטוב כלל, ולכן במקום שנמשך רע לא נמשך טוב כלל. מה שאין כן בעולם הזה נמשך הטוב גם במקום שיש רע, ולכן אף על פי שעשה עבירה, יכול לעשות מצוה, ויכול הוא לשנות את מעמו מרע לטוב.

והענין, כי הנה בעולם הבא שם נמשך גילוי אור אין סוף ב"ה, כי לכן גן עדן הוא תענוג הנשמות, שמתענגים על ה' בהשגתם והשכלתם באור אין סוף ב"ה הנמשך להם בבחינת גילוי והשגה. ובבחי גילוי זה והשגה זו נעשה רבוי התחלקות המדרגות לאין קץ, מעולם ועד עולם, במלאכים

תשובה ויכול להימשך בו הטוב, עד שישתנה ויתהפך מרע לטוב.

פרק ב

עולם הבא ועולם הזה – ממלא כל עלמין ו'סובב כל עלמין'

[בסיום הפרק הקודם נתבארה נקודת החילוק בין עולם הזה ועולם הבא, שבעולם הבא כל דרגא עומדת במקומה, מובדלת ומחולקת מהדרגא האחרת; משא"כ בעולם הזה - כל דרגא יכולה להשתנות ולעמוד בדרגא אחרת ולכן הטוב נמשך גם במקום שיש רע.

ועתה יבאר את שורש הדברים, מדוע אכן הוא כך:]

והענין:

כי הנה בעולם הבא שם נמשך גילוי אור אין סוף ב"ה; כי לכן גן עדן הוא תענוג הנשמות, שמתענגים על ה' בהשגתם והשכלתם באור אין סוף ב"ה הנמשך להם בבחי' גילוי והשגה.

ובבחי' גילוי זה והשגה זו נעשה רבוי התחלקות המדרגות לאין קץ, מעולם ועד עולם, במלאכים ונשמות.

בעולם הבא (גן עדן) הנשמות 'נהנים מזיו השכינה'. היינו שמאיר שם אור אלקי בגילוי

ונשמות דקדושה הם מובדלים בפני עצמם, ואין להרע שייכות עם הטוב כלל. ולכן במקום שנמשך רע – לא נמשך טוב כלל.

בעולם הבא יש לכל דבר 'מקום' נפרד ומוגדר בפני עצמו, ואין לו כל שייכות עם הדבר ההפכי ממנו. ולכן, "אף על פי שמלאכים רעים דקליפה רואים ומשיגים בחינת הביטול דמלאכים דקדושה, הן במעמדם עומדים בסטרא דרע, ואינן יכולים כלל להחליף את עצמם מרע לטוב, מפני טעם הנ"ל – שבמקום רע אין טוב, ובמקום טוב אין רע" (סידור).

ומאחר שבעוה"ב כל דרגה מוגדרת בגדריה, הרי במקום ובדרגא שהיא 'רע' לא יכול להימשך אור הקדושה והביטול; ולכן נפש החוטא, אף שהיא רואה את ביטול כל הנמצאים להקב"ה, אינה משתנית על ידי זה ואין לה הכוח והיכולת לעשות תשובה ולהפוך את הרע שבו לטוב.

מה שאין כן בעולם הזה נמשך הטוב גם במקום שיש רע. ולכן, אף על פי שעשה עבירה, יכול לעשות מצוה, ויכול הוא לשנות את מעמו מרע לטוב.

בעולם הזה הטוב והרע נמצאים יחד באותו 'מקום' ומעורבים זה בזה. ולכן, גם כאשר האדם הוא במדרגת 'רע' – יש לו הכוח והיכולת לעשות

ונשמות. הגם שכולם מקבלים מאור אין סוף ב"ה, הרי זה כדמיון הנשמה המתפשטת בגוף, שעם היות שבנשמה עצמה אין בה התחלקות, מכל מקום העין מקבל כח הראיה כו', וכל אבר מקבל כח פרטי שאין מקבל חבירו עד שאין פעולת אחד דומה לחבירו. וכך על דרך משל כל סדר ההשתלשלות, מחנה מיכאל באהבה דוקא, ומחנה גבריאל ביראה כו', וכל צדיק יש לו מדור

והיינו, שבאברי הגוף לא מתגלית עצמות הנפש, אלא רק הארה פרטית מוגבלת לפי ערך האבר, "שיתחלק חלק קטן ממנה לכלי האוזן, ולכלי העין יתחלק ממנה חלק גדול יותר, ובכלי הדיבור בפה מחלק גדול יותר" (סידור).

ולאידך, למרות שבאוזן מאירה הארה מועטת לגבי ההארה שבעין, "עם כל זה יש לאוזן מעלה בפני עצמה שאינו בעין, שהרי העין לא יוכל לשמוע" (שם).

ובך על דרך משל כל סדר ההשתלשלות – מחנה מיכאל באהבה דוקא, ומחנה גבריאל ביראה כו', וכל צדיק יש לו מדור בפני עצמו.

כשם שנתבאר במשל מאברי הגוף, כן הוא בנמשל למעלה לענין עולם הבא; ההארה המאירה בעולם הבא ומושגת לנשמות ומלאכים, מאירה לכל נשמה ולכל מלאך באופן מיוחד ומסוים לפי ערכו הפרטי²⁰, ולכל נשמה ולכל מלאך יש דרגתה מיוחדת להם. המלאכים שבמחנה מיכאל עובדים את ה' באהבה דייקא ולא ביראה, ואילו מחנה גבריאל עובד ביראה דייקא ואין לו את מעלת האהבה.

ועל זה אמרו רז"ל²¹ 'כל צדיק וצדיק יש לו מדור בפני עצמו'. כלומר, לכל צדיק יש 'מדור' לפי אופן עבודתו והשגתו, ולשאר הצדיקים אין השגה בבחינה מסוימת ופרטית זו.

והנשמות מתענגות 'בהשגתם והשכלתם באור אין סוף'.

ומכיון שזהו עניינו של עולם הבא (שנמשך בו אור אלוקי בכדי שתהיה בו השגה בו), לכן המשכת האור האלקי בעוה"ב היא באופן שהאור מאיר בכל דרגא ודרגא לפי ערכה וכלי ההשגה שלה, באופנים שונים ומחולקים זה מזה 'מעולם ועד עולם'. וכאשר האור מאיר בכל מלאך ובכל נשמה לפי כליהם – הרי הם יכולים להשיג את האור בפנימיותם ולהתענג ממנו.

הגם שכולם מקבלים מאור אין סוף ב"ה, הרי זה כדמיון הנשמה המתפשטת בגוף, שעם היות שבנשמה עצמה אין בה התחלקות, מכל מקום העין מקבל כח הראיה כו' וכל אבר מקבל כח פרטי שאין מקבל חבירו עד שאין פעולת אחד דומה לחבירו.

הנפש מצד עצמה היא "עצם אחד רוחני פשוט ומופשט מכל ציור" (תניא פנ"א), וכדי להאיר באברי הגוף הגשמי בפנימיותם, היא מצמצמת את הארתה ומאירה לפי גדרם הפרטי של האברים, שהוא באופן שונה בכל אבר ואבר, לפי טבעו ועניינו. ולמשל: במוח שהוא אבר מזוכך – מאיר כח השכל, ובאברים נמוכים מאירה הארה מצומצמת ולכן באברים אלו אין כח של מחשבה, אלא כוחות של מעשה גרידא, כמו כח ההילוך שברגל.

20. וזהו שמצאנו מלאכים שנקראו 'עניי ה' ו'אזני ה'', והוא ע"ד האברים השונים שבאדם, שבכל אחד יש

הארה שאין בשאר האברים.
21. רות רבה פ"ג, ד. וראה גם שבת קנב, א; ב"מ פג, ב.

בפני עצמו. וכשם שאי אפשר לשנות פעולת האברים לעשות מרגל ראש, כך אי אפשר לשנות גילוי סדר ההשתלשלות בעולם הבא. וגילוי זה נקרא בשם ממלא כל עלמין, שהוא לכל עולם לפי מדרגתו. ולכן, מאחר שהמשיך האדם על עצמו לכושי העולם הזה ובגדים צואים, שוב אי אפשר להמשיך עליו גילוי אור אין סוף ב"ה בעולם הבא. מה שאין כן המשכת אור אין סוף ב"ה שבעולם הזה, הוא על ידי תורה ומצות אשר יעשה אותם האדם במעשה דבור ומחשבה, שהמשכה זו הוא מבחינת סוכב כל עלמין, שעל ידי קיום התורה והמצות, שבהם מלוכש אור אין סוף ב"ה בעצמו ובכבודו כביכול, דלית מחשבה תפיסא ביה, ממשיך אור אין סוף ב"ה בעצמו הסוכב כל עלמין על נפשו, שהוא למעלה מעלה מגילוי ההשגה שבגן עדן, וכמ"ש בספר של

וכשם שאי אפשר לשנות פעולת האברים לעשות מרגל ראש, כך אי אפשר לשנות גילוי סדר ההשתלשלות בעולם הבא.

וגילוי זה נקרא בשם 'ממלא כל עלמין'²², שהוא לכל עולם לפי מדרגתו.

האור המאיר בעולם הבא הוא אור ה'ממלא כל עלמין' המאיר בכל מדרגה לפי ערכה, כמשל חיות אברי הגוף שלכל אבר יש חיות מיוחדת לו, ולכל אחד מהאברים יש את עניינו המיוחד שאינו קיים בשאר האברים.

ומטעם זה יש בעולם הבא חלוקה ברורה בין הטוב לרע ואינם מעורבים כלל אלא הקליפות נפרדות לגמרי מן הקדושה, "אין למלאכים שמסטרא טוב דקדושה שום חיבור ושייכות כלל עם מלאכים שמסטרא רע דקליפה" (אדה"א), כשם שלכל אבר באדם יש את חיותו המיוחדת לו עם תכונות מיוחדות, הנפרדות ושונות מהחיות של שאר האברים והתכונות שלהם.

"ולכן אף על פי שמלאכים רעים דקליפה רואים ומשיגים בבחינת הביטול דמלאכים

דקדושה . . המה במעמדם ומהותם עומדים בסטרא רע, ואינם יכולים להחליף ולשנות מדרגתם מרע לטוב" (אדה"א).

ולכן, מאחר שהמשיך האדם על עצמו לכושי העולם הזה ובגדים צואים, שוב אי אפשר להמשיך עליו גילוי אור אין סוף ב"ה בעולם הבא.

[וכל זה הוא בעולם הבא, אבל המשכת האלקות בעולם הזה - היא באופן אחר לגמרי:]

מה שאין כן המשכת אור אין סוף ב"ה שבעולם הזה, הוא על ידי תורה ומצות אשר יעשה אותם האדם במעשה דבור ומחשבה,

שהמשכה זו הוא מבחינת 'סוכב כל עלמין',

שעל ידי קיום התורה והמצות, שבהם מלוכש אור אין סוף ב"ה בעצמו ובכבודו כביכול, דלית מחשבה תפיסא ביה²³, ממשיך אור אין סוף ב"ה בעצמו הסוכב כל עלמין על נפשו, שהוא למעלה מעלה מגילוי ההשגה שבגן עדן.

23. תיקוני זהר בהקדמה ('פתח אליהו').

22. זהר ח"ג רכה, א.

בינונים פרק מ"ח דסובב כל עלמין הוא בחינת העלם והסתר, וממלא כל עלמין הוא בחינת גילוי, רק שהוא בצמצומים רבים ועצומים ובחינת גבול, מה שאין בן סובב כל עלמין הוא בבחינת אין סוף כו'. והנה, בחינת גילוי ההוא שבגן עדן הוא רק זיו בלבד מתורתו ועבודתו כו', וכמ"ש לעבדה ולשמרה, שהאדם הוא ממשיך גן עדן, דהיינו גילוי אלהות שבגן עדן ותענוג

וכמ"ש בספר של בינונים פרק מ"ח דסובב כל עלמין הוא בחינת העלם והסתר, וממלא כל עלמין הוא בחינת גילוי, רק שהוא בצמצומים רבים ועצומים ובחינת גבול, מה שאין בן סובב כל עלמין הוא בבחינת אין סוף כו'.

בעולם הבא מאיר גילוי אלקות והנשמות נהנות שם מזיו השכינה, אך מטעם זה גופא הגילוי הוא ע"י צמצומים, כי הנברא אינו יכול להשיג את עצמות אורו של הקב"ה, וכדי שתוכל להיות השגת אלקות הוא ע"י צמצום האור שיאיר בהגבלה לפי ערך הנבראים. ואור זה הוא אור ה'ממלא כל עלמין', אור המצומצם לפי ערכם המוגבל של העולמות ומאיר בהם בגילוי.

משא"כ בעולם הזה שבו אין הארת אלקות בגילוי, והנבראים שבו מרגישים נפרדים מהקב"ה, ההמשכה אינה מוגבלת ומצומצמת, "ומפני שאינו בבחינת צמצום, לכן לא יכול להיות האור בגילוי, רק בבחינת הסתר והעלם גדול" (דרמ"צ)²⁴.

והנה, בחינת גילוי ההוא שבגן עדן, הוא רק 'זיו' בלבד מתורתו ועבודתו כו', וכמ"ש²⁵ "לעבדה ולשמרה" - שהאדם הוא ממשיך גן

הגילוי דעולם הבא הוא, כנ"ל, אור ה'ממלא כל עלמין', והנשמות והמלאכים משיגים אותו בפנימיות לפי ערכם, כנ"ל.

מה שאין בן בעולם הזה, הנה על ידי קיום התורה והמצוות ממשיכים את אור אין-סוף ה'סובב כל עלמין', אורו העצמי של הקב"ה שלמעלה מערך העולמות, "שהתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מגיע באמיתת עצמותו ומהותו יתברך ממש" (אדה"א).

ואור עליון זה, שלמעלה מגדרי העולמות לגמרי, אינו שורה בעולם עליון יותר מאשר בעולם נמוך, כי העולמות אינם תופסים מקום לגביו, ולכן העולם העליון אינו 'כלי' אליו יותר מהעולם התחתון.

והוא כמשל 'עצמות הנפש', החיות הכללית שמחיה את הגוף להיות גוף חי שבזה אין חילוק בין האברים וחיות זו מחיה את כולם בשווה, (משא"כ החיות הפרטית השונה בכל אבר ממנה מגיע כח הראיה בעין וכח השמיעה באוזן, שהיא משל לחיות המצומצמת ד'ממלא כל עלמין' המתלבשת בעולמות בפנימיות).

24. וזהו ש"מבואר בספרים שעולם הזה נאמר בו עולם חסד יבנה, מה שאין עולם הבא - מדת הדין" (לקו"ת בביאור).

כי עולם הבא נברא ע"י צמצום וגבורות, ודוקא על ידי הצמצום יכול להיות גילוי אלקות מוגבל לפי כלי ההשגה של הנשמות והמלאכים, משא"כ עולם הזה הרי אדרבה נברא ע"י מדת החסד דוקא, כי טבע החסד הוא לירד ממקום גבוה ביותר (אור עליון בלתי מצומצם)

ולהשפיע במקום נמוך ביותר; וממדה זו נמשכת חיות העולם התחתון והנפרד.

וכיון שבריאת העולם התחתון היא על ידי אור נעלה שאינו מצומצם, לכן אור זה אינו מאיר בעולם הזה בגילוי, כי העולם התחתון אינו יכול כלל וכלל להשיג אור בלתי מוגבל זה (דרמ"צ).

25. בראשית ב, טו ('ויקח ה' אלקים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה").

הנשמות כו' וכמ"ש במקום אחר. ואור אין סוף ב"ה עצמו הסובב כל עלמין, הוא השוה ומשוה קמן וגדול, ולפניו כחשבה כאורה. והמלאכים שואלים איה מקום כבודו, ואומרים מלא כל הארץ כבודו, ולכך אף על פי שירד מטה מטה, יכול הוא לעלות מעלה מעלה, ונעוץ סופן בתחלתן. והענין, כי המשל

ועונים: "מלא כל הארץ כבודו" היינו שהוא נמצא בכל מקום, "שאין לפניו מעלה ומטה כלל, והוא למטה כמו למעלה בהשוואה אחת. . ואם כן, אין כאן שאלה כלל איה" (סידור). אלא שאינו מתגלה ואינו מושג כלל.

[ועל פי זה, שההתגלות בעולמות עליונים היא מבחי' 'ממלא כל עלמין' ואילו ההמשכה בעוה"ז היא מבחי' 'סובב כל עלמין', יתבאר הטעם לכך שדוקא בעולם הזה אפשר להשתנות ולהתהפך ע"י התשובה:]

ולכך אף על פי שירד מטה מטה, יכול הוא לעלות מעלה מעלה, ונעוץ סופן בתחלתן³¹. דהנה, המבואר לעיל שכל בחינה עומדת בפני עצמה ואינה יכולה להשתנות ולהתהפך להיות בחינה אחרת, הוא דווקא בעולם הבא, עולם שבו מאיר אור ה' ממלא כל עלמין' המושג בהשגת הנבראים בפנימיות לפי ערכם, מה שאין כן בעולם הזה, על ידי קיום המצוות ממשיכים ומגלים את אור אין סוף ה' סובב כל עלמין' שלגביו אין כל חילוק בין חושך לאור, ובכוחו ניתן להפוך חושך לאור; ולכן גם בעל עבירה 'שירד מטה מטה' בעומק הקליפות, יכול להתהפך ו'לעלות מעלה מעלה', כי אור הסובב כל עלמין "הוא כל יכול לאהפכא חשוכא לנהורא" (דרמ"צ).

[ויבאר בתוספת ביאור, כיצד יש בעולם הזה התהפכות ממדריגה למדריגה:]

עדן, דהיינו גילוי אלקות שבגן עדן ותענוג הנשמות כו', וכמ"ש במקום אחר²⁶.

ואור אין סוף ב"ה עצמו ה'סובב כל עלמין' – הוא השוה ומשוה קמן וגדול²⁷, ולפניו "כחשבה כאורה"²⁸.

הגילוי אלקות שבגן עדן נמשך ע"י עבודת האדם בעולם הזה, שעל ידי קיום התורה והמצוות ממשיך גן עדן.

ונמצא שהמשכת האלקות שע"י המצוות בעולם הזה נעלית יותר מההמשכה שעל ידי המצוות בגן עדן, כי שכר המצוה בגן עדן הוא גילוי מוגבל המושג לנשמות בפנימיות – בחינת 'ממלא כל עלמין'. ואילו על ידי קיום המצוות בעוה"ז נמשך אורו העצמי של הקב"ה, שכולם שוים לפניו ונמצא בכל מקום בשווה, כמשל עצמות הנפש שאינה נמצאת באבר אחד יותר מאשר באבר שני נמוך ממנו.

והמלאכים שואלים 'איה מקום כבודו'²⁹, ואומרים: 'מלא כל הארץ כבודו'³⁰.

המלאכים שוכנים בעולמות העליונים, בחינת עולם הבא והשגתם היא, כאמור, באור ה' ממלא כל עלמין' ולכן הם שואלים "איה מקום כבודו", היינו היכן נמצא ומתגלה אורו של הקב"ה בעצמו, ה'סובב כל עלמין'.

26. ראה תו"א לו, ב. לקו"ת שלח לט, ג. ובכ"מ.

27. פיוט 'וכל מאמינים'.

28. תהלים קלט, יב.

29. קדושת כתר.

30. ישעיה ו, ג.

31. ספר יצירה פ"א מ"ז.

המבואר לעיל שאי אפשר לעשות מרגל ראש, היינו בעולם הבא, שהוא עולם ברור, שכבר נתברר וכל דבר הוא על מקומו, – הראש ראש, והרגל רגל כו', על כן אי אפשר להשתנות. מה שאין כן בעולם הזה, שהוא קודם הבירור, והוא עולם המעשה והבירור, הרי זה כמו הולד קודם גמר יצירתו, שהראש והרגל כלולים יחד בהטיפה שבבטן האם, שיוכל להשתנות ענין יצירתו בכמה אופנים.³²

והענין:

וע"י כח המברר הזה, יכול הולד גם להשתנות מזכר לנקבה (עד ארבעים יום מתחילת העיבור). כי הכח האלקי שמגדל אותו ומצייר את איבריו יכול גם לשנות מדרגה מסוימת למדרגה אחרת. משא"כ לאחר הבירור, כאשר הכח המברר נסתלק – שוב לא יכולה היצירה להשתנות, וכעת המתפלל שישתנה הולד מנקבה לזכר הוא תפילת שוא.³³

וכמו כן פרטי האברים, לאחר שכבר הובררו ונחלקו לאיברים שונים – אינם יכולים לשנות את תפקידם; והרגל נשארת רגל לעולם, כי כבר הובררה להיות רגל דווקא ולא ראש.

וכך הוא גם בנמשל: בעולם הזה הטוב והרע מעורבים יחד³⁴ והוא צריך בירור, ולכן נמשך בעוה"ז (ע"י התורה והמצוות) אור ה'סובב כל עלמין', כדי לברר ולהפריד את הטוב מהרע.

וע"י אור ה'סובב כל עלמין' שהוא למעלה מכל חילוקי המדרגות שבעולם אפשר לשנות את 'ציור' העולם, ולהפוך טוב לרע³⁵, על דרך שינוי

כי המשל המבואר לעיל שאי אפשר לעשות מרגל ראש, היינו בעולם הבא, שהוא עולם ברור³², שכבר נתברר, וכל דבר הוא על מקומו – הראש ראש, והרגל רגל כו', על כן אי אפשר להשתנות.

מה שאין כן בעולם הזה, שהוא קודם הבירור, והוא עולם המעשה והבירור, הרי זה כמו הולד קודם גמר יצירתו, שהראש והרגל כלולים יחד בהטיפה שבבטן האם, שיוכל להשתנות ענין יצירתו בכמה אופנים.³²

כאשר הולד נמצא בבטן האם, הוא נעשה ולד שלם ברמ"ח איברים מחולקים, אבל בתחילה כל האברים כלולים יחד בטיפה אחת, וע"י שהיית הטיפה בבטן האם נעשה בירור, התחלקות והבדלה; מהפסולת נוצרת השליא ומהמובחר נוצר הולד, והטיפה מצטיירת לרמ"ח איברים פרטיים שונים זה מזה.

הנהות צמח צדק

ב. וכמ"ש בנמרא ברכות (דף ס' ע"א), ובאורח חיים סימן ר"ל דתוך ארבעים יום ליצירת הולד מועיל תפלה שתוליד זכר כו'.

35. כלומר, לבד מה שבכח הסובב מבררים ומבדילים את הטוב מהרע, שזוהי עבודת האדם בעוה"ז בכלל, לברר בין הטוב לרע (ע"י אור הסובב כל עלמין שבתומ"צ); הנה יתירה מזו, ע"י כח הסובב ניתן להפוך ממדרגה זו למדרגה אחרת, לאהפכא חשוכא לנהורא.

32. פסחים נ, א.

33. ברכות ס, א.

34. כידוע שחיות כל הדברים המותרים באכילה (שאינם מקבלים מן הקליפות הטמאות שאין בהם טוב כלל) היא מקליפת נוגה המעורבת טוב ורע, וא"כ הטוב והרע נמצאים יחד באותו מקום ובאותו נברא פרטי.

ע' ד ב. וזהו ענין כח התשובה, להשיב החיות הנמשך למטה מטה אל מקורה ושרשה, להיות נעוץ סופן בתחלתן, כי זה שירד מטה מטה, הוא בבחינת ממלא כל עלמין שנמשך ממדת מלכותו יתברך, מלכותך מלכות כל עולמים, ומלכותו בכל משלה, שמוזה נמשך השתלשלות המדרגות מעולם ועד עולם, שכל מה שיוורד מטה מטה יורד ומתמעט בחינת גילוי אור אין סוף ב"ה, שהגילוי הוא להיות בחינת ביטול, שאין אור אין סוף בה שורה ומתגלה אלא במי שבטל כו'. ובעולם האצילות, שם הגילוי רב ועצום, עד שהוא בבחינת

הזה שאין נרגש בהם כל ביטול להקב"ה, לשרשם ומקורם האלקי, 'אתהפכא חשוכא לנהורא'.

והוא ענין "נעוץ סופן בתחילתן", שהמדרגה הנמוכה ביותר שהיא בדוגמת 'סוף' ו'רגל', תתהפך להיות 'ראש' והוא ע"י שהחושך יתהפך לאור בכח ה'סוכב כל עלמין' הכל יכול שאינו מוגדר בחילוקים דאור וחושך, כנ"ל בפרק הקודם.

כי זה שירד מטה מטה, הוא בבחינת 'ממלא כל עלמין' שנמשך ממדת מלכותו ית', "מלכותך מלכות כל עולמים"³⁶, ו"מלכותו בכל משלה"³⁷, שמוזה נמשך השתלשלות המדרגות מעולם ועד עולם, שכל מה שיוורד מטה מטה יורד ומתמעט בחינת גילוי אור אין סוף ב"ה; שהגילוי הוא להיות בחינת ביטול, שאין אור אין סוף ב"ה שורה ומתגלה אלא במי שבטל כו'.

אור ה'ממלא כל עלמין' המאיר בעולם הוא מבחינת המלכות, שהיא שורש העולמות כי 'אין מלך בלא עס', ומלכותו של הקב"ה היא על העולמות שנפרדין ממנו כעס הנפרד מן המלך, והוא אור מצומצם שנותן מקום לעולמות. ואור זה מאיר ומורגש בעולמות בגילוי דוקא, כי הכוונה שבמידת המלכות - ביטול העולמות להקב"ה כעס הבטל למלך - נשלמת על ידי שהעולמות מתבטלים לאור המתגלה בהם.

ציור אברי הולד לפני גמר בירורו בבטן האם. ואילו העולם הבא הוא כבר לאחר גמר הבירור, ולכן נקרא 'עולם ברור', כי כבר התברר ונחלק לעולמות ומדורים שונים לפי דרגות הנשמות והמלאכים כנ"ל, וכן הטוב שבו נתברר מן הרע, ועומד מובדל ממנו לגמרי; והכח המברר כבר נסתלק ואינו שורה שם, ולכן בעוה"ב אי אפשר לשנות את צורת העולמות, ואין שם את ענין התשובה.

פרק ג

תשובה - השבת החיות למקורה

[בפרק הקודם נתבאר שבעולם הזה ניתן להפוך ולעשות מ'רגל' 'ראש'. ובפרק זה ימשיך שזהו ענין ה'תשובה' - להשיב את המדרגה התחתונה למעלה.

ובסיום הפרק יבאר ענין זה בעבודת האדם:]

ב. וזהו ענין כח התשובה - להשיב החיות הנמשך למטה מטה אל מקורה ושרשה, להיות נעוץ סופן בתחלתן.

ענין התשובה הוא 'להשיב' (היינו להעלות), את הבחינה הכי נמוכה של ירידת החיות האלקית ד'ממלא כל עלמין', שהיא חושך הקליפות בעולם

37. תהלים קג, יח.

36. תהלים קמה, יג.

ביטול ויחוד גמור. ומשם נמשך ויורד לעולם הבריאה, שהגילוי ההוא להיות ביטול אינו בערך עולם האצילות כו'. ותכלית ירידות המדרגות דקדושה במדרגות תחתונות דעשיה הוא ענין כריעה במודים, שעל זה אמרו רז"ל מאן דלא כרע במודים, שלא הגיע אפילו לבחינת ביטול זה, הרי זה נעשה נחש דקליפה וסטרא אחרא, ובוהר אמרו דלא יקום בתחיית המתים. והנה, רגליה יורדות מות כתיב, שיוורדת בסתר המדרגה להחיות ולהתלבש בקליפת נוגה ולמטה מקליפת נוגה, שמשם נמשך ונשפע השפעות גשמויות וכח הרע כו',

שהאור מתגלה בהן ופועל בהן ביטול), הוא מדריגת הכריעה ב'מודים', שהאדם מכופף את ראשו בכניעה חיצונית בלבד, מבלי הרגש נפשי של ביטול.

ומכל מקום, גם ביטול חיצוני זה "הוא מכלל סטרא דקדושה, ויש בו התלבשות אלקות לפי ערכו. אבל כשלא כרע במודים, אין לו תקנה עוד, ואי אפשר לו ליכלל בסטרא דקדושה שהוא מה שבטל אליו ית', אלא נעשה נחש שהוא קליפה וסטרא אחרא. . . ונעשה פסולת ורע גמור, ולכן אמרו בזהר דלא יקום בתחיית המתים" (דרמ"צ).

והנה, "רגליה יורדות מות" כתיב⁴⁰, שיוורדת בסתר המדרגה להחיות ולהתלבש בקליפת נוגה ולמטה מקליפת נוגה, שמשם נמשך ונשפע השפעות גשמויות וכח הרע כו'.

ירידה הנ"ל ל'מדרגות תחתונות דעשיה' שיש בהן רק ביטול חיצוני היא עדיין בכלל מדרגות הקדושה.

אך לבד זאת, החיות האלקית יורדת גם למטה יותר, להחיות את קליפת נוגה המעורבת טוב ורע, וגם את הקליפות הטמאות שהם רע גמור, שאין בהם כל ביטול לאלקות ובהרגשתם הם נפרדים ממנו ית' ח"ו

[ומבאר, שבכל עולם האור מאיר לפי אופן הביטול השייך לעולם זה:]

ובעולם האצילות, שם הגילוי רב ועצום, עד שהוא בבחינת ביטול ויחוד גמור.

ומשם נמשך ויורד לעולם הבריאה, שהגילוי ההוא להיות ביטול אינו בערך עולם האצילות כו'.

בעולם האצילות שהגילוי בו 'רב ועצום', גם הביטול הוא ביטול ויחוד גמור ואילו בעולם הבריאה הביטול נמוך יותר, כי האור האלקי אינו מאיר שם בגילוי כמו בעולם האצילות אלא "שבערך עולם הבריאה נחשב בחינת ביטול. . . הגם שבערך עולם האצילות אין זה ביטול גמור" (לקו"ת בביאור, פ"ב).

ותכלית ירידות המדרגות דקדושה במדרגות תחתונות דעשיה הוא ענין כריעה במודים,

שעל זה אמרו רז"ל³⁸: "מאן דלא כרע במודים – שלא הגיע אפילו לבחינת ביטול זה – הרי זה נעשה נחש" דקליפה וסטרא אחרא. ובוהר³⁹ אמרו דלא יקום בתחיית המתים.

הירידה הנמוכה ביותר של אור ה'ממלא כל עלמין' במדרגות הקדושה (היינו, במדרגות

40. משלי ה, ה.

38. ב"ק טז, א.

39. ח"ב ק, א; ח"ג קסד, א.

ובכח התשובה שהיא הארה מבחינת סובב כל עלמין, ישוב החיות למקורו ושרשו, ונעוץ סופן בתחלתן, דהיינו אתהפכא חשוכא לנהורא כו'.⁴¹ וצריך להיות תחלה אתכפיא, דהיינו שאהבת דברים זרים בפועל ממש יהיה בבחינת אתכפיא, ולא תתורו כו' אשר אתם זונים כו', זונה נקרא מי שלבו להוט אחר דברים זרים. ואפילו עניני גופו הצריכים לו לא יהיה בהתלהבות והתלהטות הלב, רק בקרירות וכאלו כפאו כו', וכח התשוקה הנשאר בלב יתהפך לה'

וכהקדמה לענין ה'אתהפכא' - צריך להיות

['אתכפיא']

וצריך להיות תחלה 'אתכפיא'.

דהיינו, שאהבת דברים זרים בפועל ממש יהיה בבחינת אתכפיא, "ולא תתורו כו' אשר אתם זונים כו'".⁴² "זונה" נקרא מי שלבו להוט אחר דברים זרים; ואפילו עניני גופו הצריכים לו לא יהיה בהתלהבות והתלהטות הלב, רק בקרירות ו'כָּאֵלּוּ כָּפָאוּ' כו'.⁴³

לפני ענין ה'תשובה', שהיא חזרת חיות הקליפות של תאוות נפש הבהמית למקורם ושרשם, עד שתשוקתו תהיה רק לה' לבדו, בחינת 'אתהפכא' - על האדם לכפות ולהכניע את עצמו בבחינת 'אתכפיא'.

דהיינו, אף שעצם כח המתאוה שבנפש עדיין לא התהפך לטוב, מכל מקום הוא כופה עצמו שבפועל לא ירדוף אחרי התאוות, ו"לא יתנהג אדם בנפשו כבהמה לרדוף אחרי תאוות נפשו בחמימות התאוה כמו השור לאכול" (סידור).

הנהגות צמח צדק

ג. ועיין בפרדס בסוף שער ערכי הבינוניים, ערך תשובה וזה לשונו: ותשובה זו הוא על ידי שיתגלה כתר עליון מראש האצילות, ויורד ונוקב עד המלכות כו', אז היא שְׁבָה אל מקומה כו' עיין שם. ועיין בפרשת ויקרא (דף ט"ו סוף ע"ב, דף ט"ז ע"א), ובמקדש מלך ובהרמ"ז שם. ומכל זה יובן גם כן ענין עליות המלכות ביום הכפורים, שהוא יום התשובה - וענין התשובה הוא לפעול עליה בבחי' מלכות. ועיין בזהר פרשה אמור (דף ק' ע"ב). ועיין מ"ש סוף ד"ה 'כי ביום הזה יכפר' כו' (לקו"ת אחרי כח, ב).

ובכח התשובה - שהיא הארה מבחינת סובב כל עלמין - ישוב החיות למקורו ושרשו, ונעוץ סופן בתחלתן, דהיינו אתהפכא חשוכא לנהורא כו'.⁴¹

בכח הארת אור הסובב כל עלמין המאיר בעולם הזה דווקא, ע"י אור התורה והמצוות, כנ"ל, שהוא למעלה מכל גדרי העולמות, וחושך ואור שוים לפניו, נפעל ענין ה'תשובה' בחיות האלקית, ומה שירד ל'סופן', המדריגה הנמוכה ביותר של הקליפות, 'שב' ועולה מירידתו העצומה ל'תחילתן' - "מהותו ועצמותו ממש, בבחי' סובב" (אדה"א), שהוא מקורו ושרשו של האור שירד להחיות את הקליפות, כנ"ל שגם אור זה היה כלול תחילה באור שבעולמות העליונים אלא שירד מטה מטה, וע"י ה'תשובה' שהוא 'שב' למקורו העליון.

[ויבאר, שענין ה'אתהפכא' בעבודת האדם הוא שמהפך את הכח המתאוה שהיה רגיל בתאוות חומריות, שמכאן ואילך ישתוקק רק לה' לבדו.

43. נדרים כ, ב.

41. זוהר ח"א ד, א. ובכ"מ.

42. במדבר טו, לט.

לברו, ולהיות ואל אישך תשוקתך, לזאת יקרא אשה, אש ה', כי מאיש לוקחה זאת – אש י', והיינו מפני שנעוץ סופן בתחלתן כו'.

וזוהו יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. כי חיי העולם הבא הם בבחינת גילוי ממלא כל עלמין, הנמשך ממדת מלכותו יתברך, וכמאמר, יחיד חי העולמים מלך, משובח ומפואר עדי

פרק ד

תשובה – "עד הוי' אלקיך"

[בפרקים הקודמים נתבאר שבעולם הבא מאיר האור ה'ממלא כל עלמין', ובעוה"ז נמשך ה'אור הסובב כל עלמין', ובכח זה שיך ענין ה'תשובה', דהגם שמצד ה'ממלא כל עלמין' האור והחיות ירדו במיעוט אחר מיעוט עד מדריגת הקליפות, מכל מקום בכח ה'סובב כל עלמין' אפשר להשיב חיות זו עד מקורה ושרשה, ולא הפכא חשוכא לנהורא:]

וזוהו "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא"⁴⁸.

כי חיי העולם הבא הם בבחינת גילוי ממלא כל עלמין, הנמשך ממדת מלכותו ית'.

ההשגה המושגת בעולם הבא היא מבחינת המלכות, ממנה בא הגילוי בכל עולם לפי ערכו, כנ"ל באריכות⁴⁹.

וע"ד גילוי מלכותו של מלך בשר ודם שאימתו על כל אחד מאנשי המדינה היא באופן שונה,

ובכח התשוקה הנשאר בלב יתהפך לה' לברו, ולהיות "ואל אישך תשוקתך"⁴⁴.

לאחר שהאדם כופה עצמו ואינו מתלהב לענייני העולם החומריים, אזי יכול האדם להפוך את הכח המתאווה להיות בבחינת "ואל אישך תשוקתך", להשתוקק לה' לברו⁴⁵.

"לזאת יקרא אשה – אש ה' – כי מאיש לוקחה זאת"⁴⁶ – אש י', והיינו מפני שנעוץ סופן בתחלתן כו'.

ה'אשה' שבה נאמר "ואל אישך תשוקתך" היא האש התחתונה, אש ה', שירדה לעולם העשיה. ועליה נאמר "מאיש לוקחה זאת", כי חיות זו שבמדריגה התחתונה שרשה למעלה מעלה, בבחינת אש י' (ויתבאר ענינה בפרטיות בהמשך המאמר⁴⁷), רק שירדה בהשתלשלות בירידה אחר ירידה עד דרגא התחתונה של הקליפות הטמאות. וע"י התשובה היא עולה לשרשה העליון, כי "כאשר אל אישה תשוקתה חוזר האור למקור חוצבו בתחילה" (סידור).

44. בראשית ג, טז.

45. הכח המתאווה שבנפש אינו בצירור רע כמו ענייני התאוות החומריות (אליהם התאוה לפני כן), והוא כח פשוט שיכול להשתוקק לכל דבר. ולכן לאחר ה'אתכפיא' אפשר להפוך את הכח המתאווה עצמו שבמקום להשתוקק לתאוות עולם הזה ישתוקק לה'. ראה בארוכה לקו"ת פרשת חוקת ד"ה זאת חוקת התורה.

46. בראשית ב, כג.

47. פרק ה.

48. אבות פ"ד מ"ז.

49. להעיר: בכל המאמר כאן משמע שמדבר אודות 'עולם הבא' במשמעות 'גן עדן'.

אך אדמו"ר האמצעי מבואר שגם עולם הבא במשמעות 'עולם התחיה' הוא מבחי' האור ה'ממלא כל עלמין' בלבד, שמאיר בכל דרגא כפי ערכה דייקא.

ולכן גם לעתיד לבא יהיו כאלו שלא יזכו לתחיית המתים, כי ההארה שתאיר לעתיד לבא תבוא לפי ערך כלי המקבלים, ומי שאינו ראוי כלל לא יזכה לזה; ואילו היתה

עד שמו הגדול. פירוש, יחיד הוא לבדו יתברך, וחי העולמים מלך הוא שכל חיות העולמות אינו אלא בחינת מלך. ומה שהוא משובח ומפואר אפילו עדי עד, הוא רק שמו הגדול, בחינת שם בלבד. מה שאין כן תשובה ומעשים טובים – הם מבחינת סובב כל עלמין כנ"ל. וזהו שובה ישראל עד הוי'

בבחינת 'שמו הגדול', היינו ההארה החיצונית שאינה אלא לצורך הזולת שיכול לפנות אליו ע"י שקורא בשמו, ואינה נחוצה לאדם לצורך עצמו.

מה שאין כן תשובה ומעשים טובים – הם מבחינת סובב כל עלמין, כנ"ל.

בעולם הזה, על ידי התורה והמצוות, נמשכת הארת 'סובב כל עלמין' שלמעלה מכל גדרי העולמות.

ומכאן זה הוא ענין התשובה בעוה"ז, כי מאחר שה'סובב כל עלמין' הוא למעלה מכל גדרי העולמות, הרי לגביו אין חילוק בין אור לחושך ובכוחו להפוך רע לטוב ע"י התשובה.

ולכן יפה 'תשובה ומעשים טובים' – שבהם נמשך ומתגלה אור הסובב כל עלמין – בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא, בהם נמשך רק האור ה'ממלא כל עלמין', שהוא הארה חיצונית כענין 'מלכות' ו'שם' בלבד, כנ"ל.

[על פי המבואר לעיל, שכח התשובה בעולם הזה הוא על ידי גילוי הארת ה'סובב כל עלמין' שבכוחה להפוך מרע לטוב, יבאר הכתוב "שובה ישראל עד הוי' אלקיך":]

זה (של החילוק בין גילוי אור אין סוף שיהיה בעולם התחיה, להמשכת הסובב 'האמיתי' הנמשכת ע"י תורה ומצוות בעולם הזה דווקא) באריכות בספר מאמרי אדה"א כאן.
50. ברכת 'בירוך שאמר'.

לפי ערכו ומדרגתו של כל אחד ואחד, ולפי ערך המידה שאדם זה בפרט משיג את גדולת המלך, כך אימת המלך מוטלת עליו.

ובמאמר⁵⁰: "יחיד, חי העולמים מלך, משובח ומפואר עדי עד שמו הגדול".

פירוש: יחיד הוא לבדו ית', ו'חי העולמים מלך' הוא שכל חיות העולמות אינו אלא בחינת 'מלך'. ומה שהוא 'משובח ומפואר' אפילו 'עדי עד', הוא רק 'שמו הגדול', בחינת 'שם' בלבד.

הקב"ה מצד עצמו הוא 'יחיד', היינו מובדל לגמרי מהעולמות ואינם תופסים מקום לגביו ולכן הוא נשאר 'יחיד' ואין זולתו גם לאחר בריאתם כי אינם תופסים מקום לגביו וכאילו אינם, , וכל חיות העולמות – 'חי העולמים' – היא רק מבחינת המלכות – 'מלך' – הספירה שעניינה להאיר בעולמות ולהחיותם.

וענין ספירת ה'מלכות' הוא על דרך ענין המלכות אצל מלך בשר ודם, להבדיל, שהמלכות אינה לצורך שלימות המלך עצמו, אלא כל ענינה הוא היחס שלו לעם שעליו הוא מולך.

ולכן, כל מה שהמלאכים והנשמות בעולם הבא משבחים ומפארים את הקב"ה הוא רק

ההארה "בבחינת סובב ומקיף הכללי ממש, הרי היו הכל יכולים לקבל, דקמיה כחשכה כאורה" (אדה"א). והגם שיתגלה אז אור אין סוף, מכל מקום הגילוי יהיה ממלכות דא"ס ולכן הוא לכל אחד כפי כליו ומדרגתו הפרטית, כמו במלך בשר ודם שקבלת מלכותו היא בכל אחד מבני המדינה לפי השגתו הפרטית,, וראה ביאור ענין

אלקין, פירוש, שתשוב כל כך עד שהו"ה, אור אין סוף בה הסובב כל עלמין, יהיה אלקין, בבחינת גילוי. ועל דבר זה נאמר ואהבת את הוי' אלקין, וקאי על אחד דלעיל מיניה. כלומר, אחד ואהבת, דהיינו בחינת יחיד שהוא בחינת סובב כל עלמין, יהיה בבחינת גילוי בחי העולמים מלך, והוא בחינת יחודא תתאה, והיינו לקשר ולייחד יחודא עילאה ביחודא תתאה.

אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין – יהיה 'אלקין', בבחינת גילוי.

דהיינו: בחינת 'יחיד' – שהוא בחינת 'סובב כל עלמין' – יהיה בבחינת גילוי ב'חי העולמים מלך', והוא בחינת 'יחודא תתאה'; והיינו, לקשר ולייחד 'יחודא עילאה' ב'יחודא תתאה'.

נתבאר לעיל בפירוש 'יחיד חי העולמים מלך', שהקב"ה מצד עצמו הוא 'יחיד', למעלה מעולמות, ורק הארה חיצונית ממנו ית' מחיה את העולמות, ועל זה נאמר 'חי העולמים מלך'.

והנה, שתי מדרגות אלו הן ב' הבחינות ד'יחודא עילאה' ו'יחודא תתאה':

'יחודא עילאה' – הוא ענין אחדותו של הקב"ה מצד עצמו, כפי שהוא ית' מובדל לגמרי מהתהוות העולמות; ובמדרגה זו כל גדר הבריאה אינו תופס מקום כלל, שהרי לגבי 'סובב כל עלמין' אין להם שום חשיבות והם בטלים בביטול מוחלט – 'ביטול במציאות'.

ואילו 'יחודא תתאה' היא מדרגה נמוכה יותר באחדותו ית', והיא מצד האור והחיות האלקי דמידת המלכות המתפשטת להנהיג את העולמות שלגבי הארה זו יש לעולמות חשיבות מסוימת כי זהו עניינו של אור זה – להחיות את העולמות, אך מכל מקום העולמות בטלים ב'ביטול היש' לגבי אור זה שממנו הוא כל חיותם.

וזהו "שובה ישראל עד הוי' אלקין"⁵¹. פירוש: שתשוב כל כך עד שהו"ה – אור שם הוי' – קאי על אור ה'סובב כל עלמין'.

והנה, מגדרי העיקריים של העולם הוא שיש בו התחלקות הזמן והמקום, שכל רגע בזמן וכל נקודה במקום עומדת בפני עצמה. ואילו שם הוי' "מורה שהוא למעלה מהזמן, שהוא היה הווה ויהיה ברגע אחד, וכן למעלה מבחינת מקום" (שער היחוד והאמונה פ"ז). היינו, ששם הוי' מורה על בחי' 'סובב כל עלמין' שלמעלה מגדרי העולמות ומקיף את כולם בשוה.

ותכלית התשובה היא ששם הוי', בחי' 'סובב כל עלמין' יאיר בגילוי. וזהו "עד הוי' אלקין" – עד שהו"ה יאיר בגילוי בבחי' אלקים, המורה על מדת המלכות, מקור העולמות הנפרדים.

ועל דבר זה נאמר⁵² "ואהבת את הוי' אלקין", וקאי על "אחד" דלעיל מיניה.

כלומר: 'אחד' – 'ואהבת'.

הציוי 'ואהבת את הוי' אלקין', בא בהמשך לפסוק שלפניו "שמע ישראל גו' הוי' אחד", היינו, שהקב"ה עצמו כמו שהוא 'אחד' באחדותו העצמית שלמעלה מעולמות לגמרי ('סובב כל עלמין') יומשך ויאיר עד שיהיה 'אלקין' – שיאיר בגילוי גם בנבראים המתהווים משם אלקים, שמצד עצם התהוותם הם נפרדים.

52. דברים ו, ה.

51. הושע יד, ב.

ג. אך כיצד תהיה המשכת השראת אור אין סוף ב"ה ממש על נפשו, שהוא הסובב כל עלמין דלית מחשבה תפיסא כו' ולא מכל מדות כו'. הנה זהו על ידי ענין עבודת הקרבנות שנאמר בהם לחמי לאשי. כי הנה הקרבן שהוא מחי, הוא מיסוד האש, כי ד' בחינות דומם צומח חי מדבר, הם כנגד ד' יסודות. עפר הוא דומם. ומים הוא צומח, שהמים מצמיחים כו', וכתוב זורעי על כל מים כו'. ואש, הוא בחינת החי, כי משרתיו אש לוהט, הם פני אריה פני שור כו' שבמרכבה, וכתוב ומראיהם כנחלי אש בוערות כמראה הלפידים,

ג. אך כיצד תהיה המשכת השראת אור אין סוף ב"ה ממש על נפשו, שהוא הסובב כל עלמין דלית מחשבה תפיסא כו' ולא מכל מדות כו'.⁵³

הנה זהו על ידי ענין עבודת הקרבנות, שנאמר בהם "לחמי לאשי".

כי הנה, הקרבן - שהוא מחי - הוא מיסוד האש.

כי ד' בחינות דומם צומח חי מדבר, הם כנגד ד' יסודות:

ד' היסודות אש, רוח, מים ועפר מקבילים לד' הסוגים הכלליים שבנבראים - מדבר, חי, צומח ודומם:

עפר - הוא דומם.

ומים - הוא צומח, שהמים מצמיחים כו', וכתוב "זורעי על כל מים כו".⁵⁴

ו"כנראה בחוש, דהאילן וגם התבואה והעשבים כולם נצמחים ביותר סמוך לשפת הנהר ביותר מבשאר מקומות" (סידור).

ואש - הוא בחינת החי. כי "משרתיו אש לוהט"⁵⁵, הם 'פני אריה' 'פני שור' כו'.⁵⁶ שבמרכבה, וכתוב "ומראיהם כנחלי אש בוערות כמראה הלפידים". ומהם משתלשלות

והתכלית היא לחבר את שתי הבחינות, שגם בעולמות שנבראו מבחינת 'חי העולמים', ויחודם באלקות הוא 'יחודא תתאה', יורגש האור שלמעלה מכל ענין העולמות, בחינת 'יחיד' - 'יחודא עילאה'.

ולתכלית זו באים ע"י התשובה ומעשים טובים שבעולם הזה שעל ידם מאיר אור הסובב כל עלמין בעולם הנפרד שחיותו היא מאור ה'ממלא כל עלמין'.

פרק ה

"לאשי" - אש יו"ד

[בפרקים הקודמים נתבאר שענין התשובה הוא דווקא בעוה"ז, לפי שע"י המצוות נמשך אור ה'סובב כל עלמין', וזהו "כל עיקר ענין תשובה ומעשים טובים בעולם הזה, להיות בחינת 'סובב כל עלמין' בגילוי למטה" (סידור). ובפרק זה יבאר, אשר "כללות כל המצוות הוא מצוות הקרבנות דווקא" (סידור). כי ענין זה של המשכת אור ה'סובב' - נפעל ע"י הקרבנות שהם "ריח ניחוח":]

53. תיקוני זהר בהקדמה ('פתח אליהו').

54. ישעיה לב, כ.

55. תהלים קד, ד.

56. יחזקאל א, יד.

57. שם, יג.

ומהם משתלשלות ונמשכות נפשות כל בעלי חיים, כנודע מזוהר הקדוש. ורוח הוא האדם המדבר, כמ"ש ויהי האדם לנפש חיה, ותרגם אונקלוס, לרוח ממללא. והנה, יסוד האש שלמטה שבקרבת עולה ונכלל באש שלמעלה, שיורד מלמעלה למטה על המזבח לבלות ולשרוף הקרבן. ועל דרך זה תפלה במקום קרבן, תקנו ביוצר אור להזכיר איך שהמלאכים מתלהבים ומקדישים ואומרים ביראה כו', כדי להלהיב ולהלהיט נפשו הבהמית, בחינת בהמה שמיסוד האש^{עו א} שלמטה, שיש בה התלהבות והתלהטות ותשוקה מורגשת בעולם הזה, להיות אתכפיא ואתהפכא להיות התשוקה בבחינת ואל אישך תשוקתך. וזה על ידי

וזהו ענין הקרבנות, שהבהמה שהיא מיסוד האש, נכללת באש שהיתה יורדת מלמעלה⁶¹.

[וזהו גם ענין הקרבנות בנפש האדם: העלאת החמימות, ההתלהבות וההתלהטות שמיסוד האש, הבוערת בתאוות הנפש הבהמית, שתעלה ותיכלל ב'אש' - 'אש של מעלה', שהוא אורו העצמי של הקב"ה, כפי שממשיך:]

ועל דרך זה תפלה במקום קרבן, תקנו ב'יוצר אור' להזכיר איך שהמלאכים מתלהבים ומקדישים ואומרים ביראה כו', כדי להלהיב ולהלהיט נפשו הבהמית, בחינת בהמה שמיסוד האש שלמטה, שיש בה התלהבות והתלהטות ותשוקה מורגשת בעולם הזה, להיות 'אתכפיא' ו'אתהפכא' להיות התשוקה בבחינת 'ואל אישך תשוקתך'.

ענין הקרבן בעבודת האדם הוא העלאת יסוד האש שבנפש הבהמית להיכלל ב'אש של מעלה', היינו שמעלה את "כח המתאווה תאוה זרה באש תשוקות הזרות, שיחזור וישוב להיות תשוקה זו למעלה בבחינת רשפי אש לה' אחד" (סידור).

והיינו שענין הקרבנות הוא שהבהמה נכללת בשרשה העליון, כנ"ל ששרש הבהמה הגשמית הוא מפני שור שבמרכבה (ע"פ סידור).

ונמשכות נפשות כל בעלי חיים, כנודע מזוהר הקדוש⁵⁸.

על המלאכים העליונים שבמרכבה העליונה הנקראים "פני אריה" ו"פני שור" נאמר ש"מראיהם כגחלי אש" ו"בוערים כנראה הלפידים". והבהמות והחיות שלמטה נשתלשו מחיות הקודש שלמעלה, וא"כ מן החי שייך ליסוד האש.

ו"נראה בחוש שהחי עיקר מהותו יסוד האש דוקא, שהוא החום הטבעי שבו יחיה. . וכשכלה החום הטבעי - כמו בזקן - יכלה חיותו" (אדה"א).

ורוח - הוא האדם המדבר, כמ"ש⁵⁹ "ויהי האדם לנפש חיה", ותרגם אונקלוס: 'לרוח ממללא'.

נפש האדם, שנקרא 'מדבר' על שם כח הדיבור שבו, נקראת "רוח ממללא", הרי שבחי' המדבר שייך ליסוד הרוח.

והנה, יסוד האש שלמטה שבקרבת עולה ונכלל באש שלמעלה, שיורד מלמעלה למטה על המזבח לבלות ולשרוף הקרבן⁶⁰.

58. ראה זהר ח"ג רלד, ב. ח"ב כד, א.

59. בראשית ב, ז.

60. ראה יומא כא, ב.

61. האש שיורדת מלמעלה היא מבחי' פני שור שבמרכבה.

לְאִשִּׁי, אִשׁ י', שֶׁהוּא בַחֲנִית אִשׁ שְׁיֹרֵד מִלְמַעְלָה מִבַּחֲנִית סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין לְהַעֲלוֹת יְסוֹד הָאִשׁ שֶׁבִּנְפֶשׁוֹ הִבְהֵמִית, בַּחֲנִית אִשָּׁה – אִשׁ ה', וְכִמוּ שֶׁכָּתוּב שְׁמָאֱלוֹ תַּחַת לְרָאשִׁי, שֶׁבַּחֲנִית שְׁמָאֱלֹרֶשְׁפִּי אִשׁ שְׁלֹמַעְלָה, הוּא מַגְבִּיָּה וּמַעְלָה מִמַּטָּה לְמַעְלָה⁶².

ה'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין וְכִמוּ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל דְּמֵאחֶר שֶׁלְגַבִּי אֹרֶר ה'סוֹבֵב' כְּחִשְׂכָה כְּאוֹרָה, בְּכוּחוֹ לְהַפְּוֹךְ חוֹשֶׁךְ לְאוֹר⁶³.

וְהִנֵּה, הָאֶרֶץ הַסּוֹבֵב הַנִּמְשַׁכֶּת מִלְמַעְלָה, 'אִשׁ שֶׁל מַעְלָה', נִקְרָאת 'אִשִּׁי' – אִשׁ י', וְאִילוֹ הָאִשׁ שֶׁהָאָדָם מַעֲוֵרֵר בְּעִצְמוֹ ע"י עֲבוּדָתוֹ, 'אִשׁ שֶׁל מַטָּה' נִקְרָאת 'אִשָּׁה' – אִשׁ ה'⁶⁴.

וְכִמוּ שֶׁכָּתוּב⁶⁵ "שְׁמָאֱלוֹ תַּחַת לְרָאשִׁי". שֶׁבַּחֲנִית 'שְׁמָאֱלֹרֶשְׁפִּי' וְרָשְׁפִּי אִשׁ שְׁלֹמַעְלָה, הוּא מַגְבִּיָּה וּמַעְלָה מִמַּטָּה לְמַעְלָה⁶⁶.

יִשְׂרָאֵל אֹמְרִים עַל הַקִּב"ה "שְׁמָאֱלִי תַּחַת לְרָאשִׁי", הֵינֵנו כֶּשֶׁם שֶׁע"י שֶׁהָאָדָם מַנִּיחַ אֶת יָדוֹ תַּחַת רֹאשׁוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ הוּא מַגְבִּיָּה וּמַעְלָה אֶת חֲבֵרוֹ, כֵּךְ הַקִּב"ה כְּכִיכּוֹל מִמְּשִׁיךְ אֶת 'שְׁמָאֱלוֹ' תַּחַת רֹאשׁוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהֵינֵנו בַּחֲנִי 'אִשִּׁי' שֶׁל מַעְלָה (כִּידוּעַ שֶׁבַּחֲנִי הֵימִין הוּא מִים וּבַחֲנִי הַשְׁמָאֵל הוּא אִשׁ⁶⁷), וְעַל יָדֵינוּ זֶה הֵיא עֲלִיית הָאָדָם, שֶׁהָאִשׁ שֶׁלּוֹ עוֹלָה וּמִתְהַפֶּכֶת לְאִהֲבַת ה'.

הַנְּהוּת צִמְח צֶדֶק

ד. וְעֵינַי מ"ש מַעֲנִין זֶה דָּאִשׁ יו"ד וְאִשׁ ה' בְּפִרְשֵׁת שֶׁלַח בְּד"ה וְהִיא לִכְס לְצִיצִית (מִד, ד). וְעֵינַי מ"ש סוֹף ד"ה כִּי בְּיוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר כְּעֵינַי בְּנִקְרַת הַצּוֹר (כו, ג), וְכַפ' נִשְׂא כְּעֵינַי וְיִתֵּן עֹז לְמַלְכוֹ ב' (כֶּה, ד).

וְאִילוֹ אוֹת יו"ד, שֶׁצּוֹרָתָהּ הִיא נְקוּדָה, מוֹרָה עַל הָאוֹר הָאֱלֵקִי שֶׁלְמַעְלָה מִהָעוֹלָמוֹת וּלְמַעְלָה מִתְּהַלּוֹת וְהַשְׁגָּה, כְּמוֹ נְקוּדָה מוֹפְשֶׁת שֶׁלְמַעְלָה מִהַשְׁגָּה. וְלִכְּנֵן, הָאִשׁ שֶׁבָּאָה מִבַּחֲנִי אֹרֶר ה'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין כְּדִי לְהַפְּוֹךְ אֶת הַכַּחַשׁ מִתְּהַלּוֹת לְקִדּוּשָׁה, נִקְרָאת 'אִשִּׁי' – אִשׁ י' (ע"פ לְקוּ"ת ד"ה וְהִיא לִכְס לְצִיצִית, צִוִּיין בְּהַגָּתָה הַצִּמְח צֶדֶק כֶּאֱנִי).⁶⁸ שֶׁה"ש ב, ו.

⁶⁵ הֵימִין הוּא חֶסֶד, שֶׁנִּמְשָׁךְ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה כְּמִים, וְאִילוֹ הַשְׁמָאֵל הוּא גְבוּרָה שֶׁעֲנִינָהּ הַעֲלָאָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה כְּטַבַּע הָאִשׁ.

וּבַתְּחִילָה (בְּכִרְכַּת יוֹצֵר) הוּא בְּכַחֲנִית 'אֶתְכִּפִּיא', שֶׁע"י הַתְּבֻנּוֹת בְּשֶׁרֶשׁ נֶפֶשׁ הִבְהֵמִית, הַמְּלָאכִים הָעֲלִיּוֹנִים שֶׁמִּתְּלַהֲבִים וּמִתְּלַהֲטִים בָּאִשׁ הַתְּשׁוּקָה לָהּ, פּוֹעֵל בְּנִפְשׁוֹ לְכוּף עֲצָמוֹ וְלֹא לְהִימָשֵׁךְ אַחֵר הַתְּשׁוּקָה בְּלֹהֵט אִשׁ; וְעַל יָדֵינוּ זֶה מַכְנִיעַ אֶת נִפְשׁוֹ הִבְהֵמִית, שֶׁעֲנִינֵי הָעוֹלָם הֵיוּ אֲצִלּוֹ בְּקִרְיוֹת.

וְאַחֵר כֵּךְ – ע"י הַהִמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה שֶׁע"י בְּרֻכּוֹת תְּפִילַת י"ח – מִתְּהַפֵּךְ הָרַע לְטוֹב מִמַּשׁ וּמַעֲתָה תְּשׁוּקַת הַכַּחַשׁ מִתְּהַלּוֹת הִיא לָהּ לְבָדוֹ.

[וְיִבְאֵר, שֶׁהִשְׁלַב הַשְׁנִי – 'אֶתְהַפְּכָא' – נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הַמְּשָׁכָה מִלְמַעְלָה, בְּדוּגְמַת הָאִשׁ שֶׁלְמַעְלָה שֶׁכִּילָתָהּ אֶת הַקִּרְבֵּן:]

וְהוּוּ עַל יְדֵי 'לְאִשִּׁי' – אִשׁ י', שֶׁהוּא בַּחֲנִית אִשׁ שְׁיֹרֵד מִלְמַעְלָה מִבַּחֲנִית סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין לְהַעֲלוֹת יְסוֹד הָאִשׁ שֶׁבִּנְפֶשׁוֹ הִבְהֵמִית, בַּחֲנִית 'אִשָּׁה' – אִשׁ ה'.

הַכַּחַשׁ לְהַפְּוֹךְ אֶת הָאִשׁ שֶׁבִּנְפֶשׁ הִבְהֵמִית שֶׁתְּשׁוּקָה לָהּ לְבָדוֹ הוּא עַל יְדֵי הַמְּשָׁכָה אֹרֶר

⁶² אֶת הַשְׁלַב הָרָאשׁוֹן – 'אֶתְכִּפִּיא', כִּי הַנֶּפֶשׁ הִבְהֵמִית אֵינָה נִהְפָּכֶת עֲדִיין, יֵשׁ בְּכַח הָאָדָם לְפַעּוֹל גַּם בְּעֲבוּדָתוֹ בְּכוּחַ עֲצָמוֹ, לֹא הַמְּשָׁכָה מִלְמַעְלָה. וְעֲבוּדָה זוֹ ד'אֶתְכִּפִּיא' הִיא הַמְּמַשְׂכִּיכָה אֶת הָאוֹר מִלְמַעְלָה הַמְּבִיא ל'אֶתְהַפְּכָא'.⁶³ וְהַעֲנִין בּוֹזֵה : אוֹת ה"א מוֹרָה עַל הַדִּיכּוּר, ה' מוֹצֵאוֹת הַפֶּה. וְהֵינֵנו שֶׁרֶשׁ הָעוֹלָמוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ מִדְּבַר ה' בְּעִשְׂרָה מֵאֲמֻרוֹת, אֹרֶר ה'מְמָלָא כָּל עֲלָמִין.

וּמִטַּעַם זֶה נִקְרָאת הַתְּשׁוּקָה שֶׁל הַנִּבְרָא 'אִשָּׁה' – אִשׁ ה', כִּי הִיא אִשׁ הַבָּאָה מִלְמַטָּה ע"י הַנִּבְרָא עֲצָמוֹ, שֶׁשֶּׁרְשׁוֹ מִבַּחֲנִית הַדִּיכּוּר.

אך המשכה זו שיהיה אש שלמעלה נמשך, הוא על ידי לחמי, דהיינו על דרך שישראל מפרנסין לאביהם שבשמים. כמו הלחם שעליו יחיה האדם הוא משיב את הנפש להיות שורה ומתפשט בגוף, שמפני חלישות ותשות כח שבלא אכילה היתה הנפש מסתלקת, ועל ידי הלחם תשוב לאיתנה להתלבש בגוף להחיותו. כך הנה כל העולמות נקראים על דרך משל בשם גוף, וכמ"ש בתיקוני זהר וכמה גופין תקינת לון כו'. וכדי שיהיה השראת והתפשטות הנשמה בחינת סובב כל עלמין דלאו מכל מדות כו', הוא על ידי בחינת לחם, שבאתערותא דלתתא נעשה אתערותא דלעילא להיות בחינת לאשי אש י'.

פרק ו

"לחמי" - 'אתערותא דלתתא'

חלישות ותשות כח שבלא אכילה היתה הנפש מסתלקת, ועל ידי הלחם תשוב לאיתנה להתלבש בגוף להחיותו.

ונמצא שהמשכת הנפש הרוחנית להתלבש בגוף הגשמי ולהחיותו - היא ע"י הלחם.

כך הנה כל העולמות נקראים על דרך משל בשם 'גוף', וכמ"ש בתיקוני זהר⁶⁷ "וכמה גופין תקינת לון כו'". וכדי שיהיה השראת והתפשטות הנשמה בחינת סובב כל עלמין דלאו מכל מדות כו' - הוא על ידי בחינת 'לחם',

שב'אתערותא דלתתא' - נעשה 'אתערותא דלעילא' להיות בחינת 'לאשי' אש י'.

כל העולמות הם בבחינת 'גוף', ואילו אורו העצמי של הקב"ה הוא פשוט בתכלית ומושלל מציור העולמות, כמו נשמה המופשטת מן הגוף.

וכדי שהאור הפשוט שהוא בבחינת 'נשמה' ירד להתלבש בעולמות המוגבלים שהם בבחינת 'גוף' (ובסגנון אחר: כדי שבחינת אש י' תאיר בעולמות) - הרי זה ע"י ה'לחם' שעניינו בעבודת האדם הוא 'אתערותא דלתתא', כמאמר חז"ל

[בפרק הקודם נתבאר שהפיכת הרע של הנפש הבהמית לטוב - נפעלת ע"י המשכת אש י' (אור ה'סובב') מלמעלה. וזהו שנאמר בקרבנות "לאשי".

ובפרק זה יבאר, שאף שה'אתהפכא' אינה נפעלת ע"י האדם עצמו אלא היא בכח ההמשכה מלמעלה דייקא, מכל מקום דוקא כאשר האדם מצדו פועל ככל יכלתו ב'אתערותא דלתתא', אזי נמשכת מלמעלה המשכת אש י' הפועלת את הפיכת הנפש הבהמית לטוב.

וזהו "לחמי - לאשי", 'לחמי' הוא האתערותא דלתתא, והוא המביא 'לאשי':

אך המשכה זו, שיהיה אש שלמעלה נמשך, הוא על ידי "לחמי".

דהיינו על דרך ש'ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים'⁶⁶.

כמו הלחם שעליו יחיה האדם הוא משיב את הנפש להיות שורה ומתפשט בגוף, שמפני

67. בהקדמה ('פתח אליהו').

66. זוהר ח"ג ז, ב. שהש"ר פ"א, ט (י).

וזהו ענין ריח ניחוחי. ריח, העלאה ממטה למעלה. ניחוחי, מלשון נחות דרגא, הורדה מלמעלה למטה. וגם לשון מנוחה, כמו שפירשו רז"ל נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני. והכל אחד, שהורדה והשפלה זו היא בחינת

ועל פי זה יתרץ מה שהקשה בפתחת המאמר "להבין ענין ריח ניחוח שנאמר בקרבנות ופירשו חז"ל נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני, שזה שייך בכל המצות, ולמה נאמר בקרבנות דוקא":

וזהו ענין "ריח ניחוחי".

'ריח' - העלאה ממטה למעלה; "ניחוחי" - מלשון 'נחות דרגא'⁶⁹, הורדה מלמעלה למטה. כידוע, כאשר אדם נחלש או מתעלף, משיבים את נפשו ע"י ריח חזק. והענין בזה, כי החולשה וההתעלפות הם הסתלקות הכוחות, והריח החזק "יעלה עד מקור השכל" (תקס"ה); ועל ידי שהריח עולה למקור השכל נמשכת חיות חדשה, וכוחות הנפש שנסתלקו יורדים לשכון ולפעול בכלי הגוף. וזהו ענין "ניחוחי" שהוא מלשון "נחות דרגא", היינו המשכת וירידת האור מלמעלה למטה.

וזהו סדר עבודת הקרבנות, מתחילה היא ההעלאה - שהאדם מעלה את הבהמיות שבו ע"י עבודת האתכפיא, וזהו ה'ריח' העולה למעלה⁷⁰, ועל ידי זה נמשך אור הסובב כל עלמין מלמעלה למטה - 'ניחוחי', ומחפך את הכח המתאווה.

וגם לשון מנוחה, כמו שפירשו רז"ל "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני".

בנוסף לענין הירידה - נחות דרגא, 'ניחוחי' פירושו גם לשון מנוחה ונחת רוח. והכל אחד.

"ישראל מפרנסים לאביהם שבשמים", שבחינת ה'לחם' הממשיך אור אין סוף בעולמות כלחם הממשיך את הנשמה בגוף, הוא ע"י 'אתערותא דלתתא' - 'ישראל מפרנסים'.

וכאמור, האתערותא דלתתא היא ה'אתכפיא', לכוף את ה'בהמה' שבנפשו שלא תהי' בתשוקה לעניינים חומריים.

"וזהו שורש ענין הקרבנות שנקראו בשם לחמי, על דרך משל הלחם שגורם השבת הנפש . . . כמו כן הקרבנות גורמים שיתפשט אור האלקי בעולמות הנקראים גוף" (סידור).

וע"י עבודה זו של 'קרבני לחמי' נעשית המשכת 'אש' - בחינת אש י', אור ה'סובב כל עלמין' שעל ידו מתהפך הכח המתאווה לטוב, כנ"ל באריכות.

פרק ז

"ריח ניחוחי", 'נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני'

[בפרק⁶⁸ הקודם נתבאר שהמשכת אור ה'סובב' ("לאשי") המהפכת את הכח המתאווה לטוב, היא ע"י 'אתערותא דלתתא' של האדם ("קרבני לחמי") בעבודה של 'אתכפיא' בכפיית תאוותיו בפועל.

ועל פי זה יבאר את המשך הכתוב "ריח ניחוחי". ונקודת הדברים: ההעלאה הנפעלת ע"י עבודת האדם ב'אתערותא דלתתא' היא בבחינת "ריח", וע"י ריח זה נמשכת מלמעלה הארת הסובב כל עלמין, וזהו 'ניחוח'.

68. בכללות כוונת רבנו בפרק זה, (בענין 'לחמי' ושני הפירושים ב'ניחוח') ראה במילואים שביארנו באופן אחר קצת, עיין שם.

69. ל' חז"ל עירובין נב, א. יבמות סג, א.

70. ענין נוסף בשייכות עבודת האתכפיא לריח: "שעל פי הרוב אין הריח מצוי אלא בדברים החריפים דוקא, כמו בפרי חמוץ וחרף יעלה ממנו הריח החזק" (תקס"ה).

ירידת אש שלמעלה אש י' מבחינת סוכב כל עלמין, בחינת רצון עליון שלמעלה מחכמה. כי חכמה היא ראשית ההשתלשלות בעשרה מאמרות שנברא העולם, ובראשית נמי מאמר הוא. והנה החכמה מאין תמצא, מבחינת אין שהוא רצון העליון רעוא דכל רעוין, ורצון העליון זה, הוא נמשך למטה בבחינת עשיה. וזהו ונעשה רצוני, וכנודע, שהאין סוף ב"ה מצד עצמו כביכול לא שייך בו בחינת רצון כלל להיות לו דירה בתחתונים, כי כולא קמיה כלא ממש חשיבא, ואין ערוך לך, ואם צדקת מה תתן לו כו', רק שכך עלה ברצונו שעל ידי אתערותא דלתתא בתורה ומצות, אתערותא דלעילא להמשיך רצון העליון

ההשתלשלות, היא אחד המאמרות שבהם נברא העולם.

והנה "תַּחֲכֵּמָה מֵאֵין תִּמְצָא"⁷³, מבחינת 'אין' שהוא רצון העליון 'רעוא דכל רעוין'⁷⁴.

על החכמה נאמר שהיא נמצאת מ'אין'. והיינו, שמבחינת ה'אין' שהוא רצונו הפשוט של הקב"ה, נמשכת ונמצאת בחינת החכמה שהיא ראשית ההשתלשלות.

[וממשיך, דלכאורה אינו מובן, מדוע עלה ברצונו הפשוט שלמעלה מכל שייכות לעולמות - רצון לברוא עולמות, שנמשך מן הרצון בחינת החכמה שהיא מהווה את העולם בפועל? ועל זה מבאר:]

ורצון העליון זה - הוא נמשך למטה בבחינת עשיה, וזהו 'ונעשה רצוני'.

וכנודע, שהאין סוף ב"ה מצד עצמו כביכול לא שייך בו בחינת רצון כלל להיות לו דירה בתחתונים, כי 'כולא קמיה כלא ממש חשיבא', ואין ערוך לך, ו"אם צדקת מה תתן לו כו"⁷⁵. רק שכך עלה ברצונו, שעל ידי 'אתערותא דלתתא' בתורה ומצות - 'אתערותא דלעילא' להמשיך רצון העליון למטה.

ענין הירידה וענין מה שאמרו רז"ל "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני" - הם בעצם ענין אחד, כפי שהולך ומבאר:

שהורדה והשפלה זו היא בחינת ירידת אש שלמעלה אש י' מבחינת סוכב כל עלמין, בחינת 'רצון עליון' שלמעלה מחכמה.

הירידה שעליה נאמר 'ניחוח' (לשון 'נחות דרגא'), היינו ירידת והמשכת בחי' הסוכב כל עלמין כנ"ל - היא ירידת והמשכת בחי' הרצון העליון דייקא, שלמעלה מהחכמה.

ולכן נאמר בירידה זו 'שאמרתי ונעשה רצוני', להורות שהכוונה להמשכת בחי' הרצון דייקא.

כי חכמה היא ראשית ההשתלשלות בעשרה מאמרות שנברא העולם⁷¹, ובראשית נמי מאמר הוא⁷².

החכמה היא הבחינה העליונה בסדר ההשתלשלות, 'ראשית ההשתלשלות', אך גם ראשית ההשתלשלות היא דרגא ששייכת לעולמות המוגבלים. וכמו שאמרו חז"ל "בראשית נמי מאמר הוא", היינו שגם בחינת החכמה, ראשית

74. זוהר ח"ג קכט, א; קלז, ב.

75. איוב לה, ז.

71. אבות ריש פרק ה.

72. ראש השנה לב, א.

73. איוב כח, יב.

למטה. וזהו שאמרתי, היא התורה, ועל ידי קיום התורה נעשה לו בחינת רצון לדור בתחתונים, שהוא בחינת גילוי כו'. שחרית, ממטה למעלה. עד ברוך שאמר בחינת עשיה, ומברוך שאמר ואילך, פסוקי דזמרה וקריאת שמע, הכל בחינת העלאה ממטה למעלה. ומנחה, לשון מנוחה, שהוא בחינת המשכה

הרצון - יורד להאיר בגילוי בעולמות ע"י מעשה המצוות (נחות דרגא, פירוש הראשון ב'ניחוח'), הרי זה משום ש'נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני' - שעלה ברצונו הפשוט שלמעלה מעולמות, שיהיה לו נחת רוח מקיים המצוות; ולכן כאשר האדם מקיים מצוות בעולם הזה (ונשלמת תכלית ירידת האור והרצון להוות את העולמות) - מתגלית בחינת רצון פשוט ה'סובב כל עלמין' בגילוי בתחתונים.

[ומבאר כיצד שחרית ומנחה הן בחי' העלאה והמשכה:]

שחרית - ממטה למעלה: עד 'ברוך שאמר' בחינת עשיה; ומ'ברוך שאמר' ואילך, פסוקי דזמרה וקריאת שמע, הכל בחינת העלאה ממטה למעלה.

סדר תפילת שחרית הוא באופן של העלאה מלמטה למעלה, מדריגה אחר מדריגה (כמבואר באריכות בכמה מקומות):

תחילת התפילה עד 'ברוך שאמר' היא הודאה בלבד, שמודה לרצון ה' ומתבטל אליו במעשה (ללא השגה בשכלו או התעוררות מידות בלב). ושלב זה בתפילה הוא בחי' עולם העשיה, שאין בה אפילו התעוררות המידות.

בפסוקי דזמרה, ע"י סיפור שבחיו של הקב"ה, האדם מעורר את המידות שבלבו באהבה ויראה לה'. וזהו בחי' עולם היצירה, כידוע שעולם היצירה הוא מקום הארת מידותיו של הקב"ה. והתעוררות המידות באדם היא עלייתו לעולם היצירה.

מה שנמצאת בחינת החכמה המהווה את העולמות מן הרצון הפשוט שלמעלה מעולמות, הוא בכדי שיהיה לו ית' דירה בתחתונים, ע"י עבודת האדם.

והיינו, דאף שאין לעולמות מצד עצמם כל תפיסת מקום לגביו ית', מכל מקום 'כך עלה ברצוני', שע"י התורה ומצוות של האדם יהיה לו דירה בתחתונים.

ולכן, אף שהתהוות העולם היא ע"י המאמרות שהם מכלל סדר ההשתלשלות (מבחינת החכמה ולמטה), מכל מקום תכלית בריאת העולם (שלכן ירד הרצון, ונמשכה ממנו בחינת החכמה) היא שע"י קיום התורה והמצוות יומשך ויתגלה בעולם בחינת הרצון שלמעלה מהעולם; ומבחינה זו נמצאה ה'חכמה' המהווה את העולמות, בכדי שיושלם הרצון.

וזהו 'שאמרתי' - היא התורה, ועל ידי קיום התורה נעשה לו בחינת רצון לדור בתחתונים, שהוא בחינת גילוי כו'.

וזהו הפירוש הפנימי בלשון חז"ל "שאמרתי ונעשה רצוני": 'אמרתי' - הקב"ה נתן לישראל את התורה ומצוותיה; וכאשר ישראל מקיימים את התורה בפועל בעולם העשיה, הנה על ידי זה 'נעשה רצוני' - שרצונו העליון של הקב"ה שלמעלה מעולמות נמשך בגילוי בעולמות התחתונים. וזהו תכלית 'המצאת' החכמה המהווה את העולמות מן הרצון.

ולכן שני הפירושים ב'ניחוח' - 'הכל אחד' כנ"ל: מה שאורו העצמי של הקב"ה - בחינת

מלמעלה למטה בבחינת תפלת י"ח. שבמנחה אין שם רק תפלת י"ח. מה שאין כן בשחרית תקנו ברוך שאמר ופסוקי דזמרה וקריאת שמע, שהם בחינת ממטה למעלה. ותפלת י"ח, שהיא המשכה מלמעלה למטה בח"י פעמים ברוך אתה, שכל ברכה הוא המשכה, היא בחינת עקדת יצחק שנכלל יצחק באברהם.

למעלה.

תפילת שחרית עניינה הוא העלאה מלמטה למעלה, כנ"ל, ולכן יש בה (לפני תפילת י"ח) את כל השלבים מברוך שאמר עד לקריאת שמע שהם עליה מלמטה למעלה דרגא אחר דרגא, כנ"ל.

ותפלת י"ח, שהיא המשכה מלמעלה למטה בח"י פעמים 'ברוך אתה', שכל ברכה הוא המשכה - היא בחינת 'עקדת יצחק', שנכלל יצחק באברהם.

והטעם לזה שגם בתפילת שחרית יש תפילת י"ח שעניינה המשכה מלמעלה, אף שלכאורה ענין זה שייך רק לתפילת מנחה, הוא כי תפילת י"ח בשחרית היא בחינת 'עקדת יצחק', התכללות יצחק באברהם⁷⁶, שהרי אמרו חז"ל 'יצחק תיקן תפילת מנחה'. ועניינה של תפילת מנחה (י"ח ברכות, כנ"ל) נכלל בתפילת שחרית, בגלל התכללות יצחק באברהם.

פרק ח

"את קרבני" - התקבוצות ע"י תורה

[בפרקים הקודמים נתבאר, שכח התשובה ישנו רק בעולם הזה, כי העולם הזה הוא עולם שעדיין אינו מבוסס והטוב והרע מעורבים בו, ולכן ע"י התשובה ניתן להפוך את הרע של הכח המתאווה לטוב.

ואח"כ בברכות קריאת שמע וקריאת שמע האדם מתבונן בביטול המלאכים ובאחדות ה', ואזי הוא מתעורר באהבה שכלית לה'. וזהו ענין עולם הבריאה, שם שורה 'אימא עילאה' - ספירת הבינה.

נמצא, שכל סדר תפילת שחרית הוא 'העלאה' מלמטה למעלה מדרגא לדרגא.

ומנחה - לשון מנוחה, שהוא בחינת המשכה מלמעלה למטה בבחינת תפלת י"ח.

שבמנחה אין שם רק תפלת י"ח.

לעומת תפילת שחרית שהיא 'העלאה' מלמטה למעלה כנ"ל, בתפילת מנחה יש רק ענין של 'המשכה' מלמעלה למטה, וזהו ענין י"ח הברכות שבהם אומרים "ברוך אתה ה'", היינו ששם ה' - המורה על אורו ית' שלמעלה מהעולמות - ירד ויומשך (שזהו ענין 'ברוך', כמו 'המברך את הגפן'⁷⁶, שממשיך ומוריד אותה בארץ) ויתגלה בעולם.

ולכן נקראת 'מנחה', ע"ד הנ"ל בפירוש 'ניחוחי' שהוא מלשון 'נחות דרגא' - המשכה וירידה מלמעלה למטה; 'מלשון מנוחה וניחא, שהוא רק ענין ההמשכה מלמעלה בלבד, בלתי העלאה מלמטה כו' כלל וכלל" (סידור).

מה שאין כן בשחרית תקנו ברוך שאמר ופסוקי דזמרה וקריאת שמע, שהם בחינת ממטה

76. כלאים פ"ז מ"א.

77. ראה מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות התורה ח"א עמ' קל. ובכ"מ.

ד. אך הנה התכללות זו אש שלמעלה באש שלמטה, הוא על ידי את קרבני. את, הן בחינות אותיות שמא' עד תי"ו, שהן הן קרבני. כלומר. קרובים אלי ומקרבין אותי. והוא על דרך מה שכתוב ודברי אשר שמתי בפך, ואמרו מתניתין מלכתא, שעושה כמלך שמצוה לעשות מצוה זו כך כו', וכל הקורא בתורה הקב"ה קורא ושונה כנגדו, שעל ידי עסק הדבור בתלמוד תורה נעשה ביטול ויחוד דבור בדבור, ומחשבה במחשבה כו'. והנה בחינת ביטול הוא

מאיר אורו העצמי של הקב"ה ה'סובב כל עלמין' , ולכן האותיות 'קרובים אלי' - 'קרובים אצלי ממש להיות שורה בהם גילוי אלקות ואור אין סוף ממש' (לקו"ת בביאור), והם 'מקרבין אותי' - מקרבים את אור ה'סובב' לישראל הקוראים בתורה.

והוא על דרך מה שכתוב⁷⁹ "ודברי אשר שמתי בפך", ואמרו⁸⁰: "מתניתין⁸¹ מלכתא", שעושה כמלך שְׁמָצוֹה לעשות מצוה זו כך כו', ו"כל הקורא בתורה, הקב"ה קורא ושונה כנגדו"⁸².

שעל ידי עסק הדבור בתלמוד תורה נעשה ביטול ויחוד דבור בדבור, ומחשבה במחשבה כו'.

הפירוש הפנימי בכתוב "ודברי אשר שמתי בפך" הוא שכאשר האדם לומד תורה בביטול גמור להקב"ה, שאינו מרגיש את מציאותו, אזי כאשר הוא מדבר בדברי תורה הקב"ה מדבר מפיו, ואין זה דיבורו של האדם⁸³.

הנחות צמח צדק

ה. ועיין מ"ש סוף ד"ה 'ואתה תצוה' (תו"א פא, ד), בפירוש "חקת עולם לדורותם מאת בני ישראל": "מאת היינו מבחי' אותיות התורה כו', והן הנורמים כו'", עיין שם.

וענין זה נפעל בכוחו של ה'כח המברר' שישנו בעולם, שהוא הארת אור ה'סובב כל עלמין' (שאינו מוגבל בגדרי העולם והוא כל יכול) שבכוחו להפוך חשוכא לנהורא.

ובפרק זה יבאר⁷⁸ שה'כח המברר' הוא התורה, בה מאיר אור הסובב כל עלמין, ולכן ע"י הקריאה בתורה נמשך אור ה'סובב' על נפש האדם בגלוי, ועי"ז בכוחו לפעול את ענין התשובה:]

ד. אך הנה התכללות זו אש שלמעלה באש שלמטה - הוא על ידי "את קרבני":

'את' - הן בחינות אותיות שמא' עד תי"ו.

שהן הן 'קרבני', כלומר: קרובים אלי, ומקרבין אותי.

חיבור אור ה'סובב כל עלמין' (אש שלמעלה) בנפש הבהמית שבאדם (אש שלמטה) כדי לבררה ולהפכה לטוב, הוא ע"י התורה.

ועל זה מורה הכתוב "את קרבני": 'את' הם כ"ב האותיות מאל"ף ועד תי"ו; ובאותיות התורה

78. כן מובן מלקו"ת בביאור, ובאריכות יותר בהנחת אדמו"ר האמצעי בסידור.

79. ישעיה נט, כא.

80. ביצה כח, ב.

81. הוגה ע"פ הערת כ"ק אדמו"ר זי"ע באור התורה

שמות עמ' יב.

82. תדב"א רפי"ח. יל"ש איכה רמז תרלד.

83. כלומר: אין זה רק שחזור את מה שאמר הקב"ה בעת

נתינת התורה, אלא הקב"ה קורא ושונה ומדבר מפיו

האדם את דברי התורה בשעה זו.

בחינת ומדרגת משה רבינו ע"ה כנודע. לפיכך נאמר צו את בני ישראל ואמרת אליהם, שעל ידי שאתה תהיה צו, בצוותא חדא עם בני ישראל, דהיינו על ידי שיומשך להם בחינת משה, יהיה להם כח הדבור, ואמרת להם את קרבני, שיהיה התקשרות וביטול דבור בדבור כו'.

והנה בתורה יש ב' בחינות, תורה שבכתב, ותורה שבעל פה. תורה שבכתב, עו ב

הוא ע"י שמשה רבינו מתקשר ומתחבר עם בני ישראל.

וזהו 'וידבר ה' אל משה גו' צו את בני ישראל' - הקב"ה אומר למשה להתחבר עם בני ישראל, 'צו' מלשון צוותא וחיבור, ועל ידי זה יהיה בכל ישראל בחינת הביטול דמשה ואזי כאשר 'עסקו ב'את' - אותיות התורה, יתקבצו ('קרבני') לאור ה'סובב' שיאיר בהם בגילוי⁸⁵.

ועל ידי ההתקבצות לאור ה'סובב' שלמעלה מעולמות - יוכלו להפוך את הרע שבהם לטוב, שזהו ענין עבודת הקרבנות.

פרק ט

"תשמרו" - תורה שבעל פה

[בפרק זה יבאר את פירוש המשך הכתוב:
"תשמרו להקריב לי", ענין השמירה של אור
ה'סובב' המתגלה ע"י הקרבנות:]

והנה בתורה יש ב' בחינות: תורה שבכתב, ותורה שבעל פה.

הנהגות צמח צדק

ו. ועיין מ"ש בד"ה 'ראשי המטות' (לקמן פ' מטות), נבי 'לאמר זה הדבר'. ומ"ש ד"ה 'משה ידבר' (תו"א סט, א). וסוף ד"ה 'ואתה תצוה' הנ"ל (תו"א פא, ד). ועיין מ"ש ע"פ 'חקת התורה' (לקו"ת חקת נז, ב), בענין 'תולעת יעקב' כו', 'עולת תמיד' אותיות 'תולע' כו', עיין שם. ומשם יובן בתוספת ביאור ענין 'את קרבני לחמי כו'". ועיין מ"ש בפרשת יתרו בד"ה 'בחדש השלישי' (תו"א סז, ב), בענין שהתורה נקראת 'עו' ו'תשיה'.

וזהו שאמרו רז"ל "מתניתין מלכתא", היינו שהאדם הלומד תורה הוא כמלך שבכוחו לפסוק על ענייני העולם אם הם כשרים או פסולים, כי דבר ה' מלך העולם ומנהיגו מדבר מפיו כי מציאות האדם אינה נרגשת כלל כנ"ל.

והנה, בחינת ביטול הוא בחינת ומדרגת משה רבינו ע"ה, כנודע.

לפיכך, נאמר "צו את בני ישראל ואמרת אליהם", שעל ידי שאתה תהיה 'צו' - בצוותא חדא עם בני ישראל, דהיינו על ידי שיומשך להם בחינת משה, יהיה להם כח הדבור - "ואמרת להם את קרבני" - שיהיה התקשרות וביטול דבור בדבור כו'.

משה רבינו ע"ה הוא בחי' 'ביטול', כמו שאמר על עצמו 'ונחננו מה'⁸⁴, שהיה בטל לגמרי להקב"ה ואינו חשוב בעיני עצמו לכולם.

ובכדי שיהיה לישראל כח הביטול ולימודם בתורה יהיה באופן שהקב"ה הוא המדבר מפיהם,

⁸⁴. בשלח טז, ז.

⁸⁵. כי כאשר מורגשת מציאותו של האדם, ישות זו סותרת

תורה נביאים כתובים, נקרא בשם מקרא, קורא בתורה, מלשון קריאה כאדם הקורא לחבירו בשמו. וכך הנה כל התורה הן שמותיו של הקב"ה, ועל תנ"ך אמרו, שצורפי אותיותיהן הן שמות הקדושים. אך תורה שבעל פה, על זה נאמר תשמרו כו'. כי שמור זו משנה, שמור לנוקבא, בחינת מקבל, וכך הנה התורה שבעל פה היא בחינת מקבל. שבה ועל ידה יהיה נשמר בלב האדם בחינת לאשי, אש יו"ד. ולא יהיה מאבד מה שנותנים לו, פירוש, מה היינו בחינת ביטול, וכמ"ש ונחנו מה⁸⁶, ושם מה נותנים לכל אדם מלמעלה⁸⁷, וצריך שלא יהיה מאבד ח"ו בחינת מה שנותנים לו. כי הנה עיקר תורה שבעל פה

שבעל פה נמשכים מהתורה שבכתב, והתורה שבעל פה דורשת (בי"ג מידות שהתורה נדרשת בהן) ומגלה את הכוונה הטמונה בתורה שבכתב.

שבה ועל ידה יהיה נשמר בלב האדם בחינת 'לאשי' – אש יו"ד.

ולא יהיה "מאבד מה שנותנים לו"⁸⁹.

פירוש: 'מה' היינו בחינת ביטול, וכמ"ש ונחנו מה⁸⁶; ושם מ"ה נותנים לכל אדם מלמעלה⁸⁷.

וצריך שלא יהיה מאבד ח"ו בחינת מ"ה שנותנים לו.

וזהו שעל התורה שבעל פה נאמר "תשמרו", כי על ידי התורה שבכתב מושפע מלמעלה אור ה'סובב כל עלמין' ועי"ז נמשך בחינת 'מה' וביטול;

וצריך 'לשמור' השפעה זו שתקבל ותיקלט היטב אצל המקבל, ותתקיים בו בלי שינוי והפסק, ושמירה זו נפעלת ע"י לימוד התורה שבעל פה.

הנהגות צמח צדק

ז. וכמ"ש במ"א בפ' מה ראו על ככה כו' (תו"א קיח, ג ואילך). ח. וכמ"ש בביאור על פסוק 'מי מנה עפר יעקב' כו' (לקו"ת בלק סט, ב), עיין שם.

תורה שבכתב – תורה נביאים כתובים – נקרא בשם 'מקרא', 'קורא בתורה', מלשון קריאה; כאדם הקורא לחבירו בשמו. וכך הנה כל התורה הן שמותיו של הקב"ה⁸⁶. ועל תנ"ך אמרו, שצורפי אותיותיהן הן שמות הקדושים. העסק בתורה שבכתב נקרא 'קריאה בתורה', לפי שהתורה היא שמותיו של הקב"ה ו"על ידי עסק התורה קורא להקב"ה לבוא אליו כביכול. . כאדם הקורא לחברו שיבוא אליו" (תניא פרק לו). והיינו שעל ידי התורה שבכתב נמשך בעולם אורו ית' ה'סובב כל עלמין', כמו אדם שנמשך לחברו כאשר הוא קורא בשמו.

אך תורה שבעל פה, על זה נאמר "תשמרו כו'".

כי "שמור" – זו משנה⁸⁷; "שמור" לנוקבא⁸⁸, בחינת מקבל, וכך הנה התורה שבעל פה היא בחינת מקבל.

התורה שבכתב היא בבחינת 'משפיע' והתורה שבעל פה היא בבחינת מקבל, שהרי דיני התורה

⁸⁶. הקדמת הרמב"ן לפירוש התורה.

⁸⁷. רש"י פרשת ראה יב, כח.

⁸⁸. זוהר ח"א מח, ב.

⁸⁹. חגיגה ד, א.

הוא להיות השגת הרצון עליון, לידע החלכה והמצוה על בוריה. מה שאין כן תורה שבכתב אין בה גילוי הרצון. כי כשאמר הכתוב וקשרתם לאות כו', איני יודע מה הוא, עד שבאו רז"ל ופירשו ד' בתים שבתפילין, תפרן, ואלכסונן, וד' פרשיות כו'. וכן סוכה שהיא גבוה מכ' כו'. והיינו, לפי שכל בחינת תורה שבעל פה הוא להיות כלי קיבול מוגבל, להגביל את הרצון העליון מאור אין סוף ב"ה, כיצד תהיה השראתו, ובאיזה אופן. שבאם שנעשה כמצותה אזי שורה הרצון מאור אין סוף ב"ה, ובאם לאו אינו שורה, ולכן נעשה גם כן בחינת כלי קיבול לבחינת אש י' השורה ומתגלה בנפש, להגבילה, שתהא ההתלהבות והתשוקה לה' ברשפי אש שמורה ותקועה בלב, בל תמוט עולם ועד.

ונמצא, שבתורה שבכתב "אף על פי שבא רצון העליון שהוא סוכב כל עלמין לגילוי, אין לו שלימות וקיום כי אם על ידי הדיבור דתורה שבעל פה דוקא, שמגלין אופן הרצון ממקורו איך ומה יהיה, שזהו לעשות כלי קיבול לרצון העליון שיהיה שורה בדבר שיהיה לו בזה קיום" (אדה"א).

ולכן נעשה גם כן בחינת כלי קיבול לבחינת אש י' השורה ומתגלה בנפש, להגבילה; שתהא ההתלהבות והתשוקה לה' ברשפי אש שמורה ותקועה בלב, בל תמוט עולם ועד.

כשם שהתורה שבעל פה היא כלי הקיבול של התורה שבכתב שעל ידה אפשר לקיים ולשמור את מצוותיה, כך גם בנוגע לאור ה'סוכב כל עלמין' הנמשך על ידי התורה, התורה שבע"פ היא המקבלת ו'שומרת' אותו שישאר קיים בלב האדם.

וזהו, כאמור, מצד שענינה של תורה שבעל פה הוא ענין ההשגה, "שעיקר ענין תורה שבע"פ הוא שיבא דבר המצוה . . באופן המעשה איך שתהיה ולמה ומאיזה טעם, כי צריך שיותפס בהשגה דווקא" (סידור).

[ומבאר מדוע יש בכוח התורה שבעל פה 'לשמור' את בחי' מ"ה שבנפש האדם:]

כי הנה עיקר תורה שבעל פה הוא להיות השגת הרצון עליון, לידע החלכה והמצוה על בוריה.

מה שאין כן תורה שבכתב, אין בה גילוי הרצון.

כי כשאמר הכתוב⁹⁰ "וקשרתם לאות כו'" - איני יודע מה הוא, עד שבאו רז"ל ופירשו ד' בתים שבתפילין, תפרן, ואלכסונן, וד' פרשיות כו'. וכן "סוכה שהיא גבוה מכ' כו"⁹¹.

והיינו, לפי שכל בחינת תורה שבעל פה הוא להיות כלי קיבול מוגבל, להגביל את הרצון העליון מאור אין סוף ב"ה - כיצד תהיה השראתו, ובאיזה אופן; שבאם שנעשה כמצותה אזי שורה הרצון מאור אין סוף ב"ה, ובאם לאו אינו שורה.

מהתורה שבכתב אי אפשר לדעת איך לקיים את המצוות בפועל והדינים שנתפרשו בתורה שבעל פה הם ה'כלי' שעל ידו יכול להאיר באדם אור התורה שבכתב, ולולא זה אינו יכול לקיימם.

91. סוכה ב, א.

90. דברים ו, ח.

אבל תורה שבכתב עיקרה צורת האותיות, שיהיו בדמותן ובצלמן ככתבם וכלשונם, מפני שהוא בחי שמות. מה שאין כן תורה שבעל פה, אין הכתב והלשון מעכב, ובאיזה כתב ולשון שהוא מדבר הכל נקרא תורה שבעל פה. והנה תורה שבכתב הוא בחינת קריאה, להיות את קרבני^ט. ותורה שבעל פה בחינת שמירה וכנ"ל.

לנצח. ובזה אין חשיבות לצורת האותיות וללשון וגם אם לומד בלשון אחרת שאינה לשון הקודש - הרי זה עסק בתורה שבעל פה, כי עיקרה הוא ההשגה, ובכל לשון שהאדם מבין נחשבת הבנתו לתלמוד תורה.

וכשם שהתורה שבעל פה (על פי פשוט העניינים) עניינה (לא ההמשכה שלמעלה אלא מה) שה'מקבלים', הם ישראל מבינים אותה על בוריה, ויודעים איך לקיים את מצוותיה בפועל, כך גם בענין הפנימי של התורה, המשכת אור ה'סובב כל עלמין' בגילוי בעולמות, הנה בתורה שבעל פה הדגש הוא על שה'מקבל' מתעצם עם האור (שהמשכתו מלמעלה היא ע"י התורה שבכתב) המאיר אצלו בקיום ובקביעות 'בל תמוט עולם ועד'.

והנה, תורה שבכתב הוא בחינת 'קריאה', להיות "את קרבני^ט". ותורה שבעל פה - בחינת שמירה, וכנ"ל.

על פי הנ"ל נמצא ש"את קרבני" הוא בחי התורה שבכתב - אותיות התורה שמאל"ף ועד תי"ו ('את'), שעל ידן נעשה 'קרבני' - קירוב הקב"ה אל האדם הלומד תורה, כאדם הקורא לחברו לבוא אליו, ועל זה מסיים הפסוק "תשמרו" - על ידי התורה שבעל פה.

אבל תורה שבכתב עיקרה צורת האותיות, שיהיו בדמותן ובצלמן ככתבם וכלשונם, מפני שהוא בחי שמות.

תורה שבכתב אינה מושגת בשכל וגם עם הארץ שאינו מבין פירוש המילות מקיים מצוות תלמוד תורה כאשר הוא קורא בתורה, כי בה מאיר אור ה'סובב כל עלמין' שלמעלה מהשגה.

ועיקרה של התורה שבכתב הם האותיות דייקא, שהם שמות קדושים שעל ידי הקריאה בשמות אלו הקב"ה נמשך ומתגלה, כשם שע"י הקריאה בשם האדם, כל האדם פונה למי שקרא בשמו. וכך הקורא בשמותיו של הקב"ה ממשיך את הקב"ה כביכול לבא אליו, וע"י הקריאה בשמות אלו נמשך האור, ואין המשכה זו מלמעלה תלויה במצבו של האדם הקורא בתורה.

ולכן בתורה שבכתב יש חשיבות לצורת האותיות, ושיהיו בלשון הקודש דוקא.

מה שאין כן תורה שבעל פה - אין הכתב והלשון מעכב, ובאיזה כתב ולשון שהוא מְדַבֵּר הכל נקרא תורה שבעל פה.

התורה שבעל פה ענינה להיות 'כלי קיבול' לאור התורה שבכתב, וע"י שהאדם יקבל את האור התורה בהשגתו, ישכון בו האור ולא ימוט

והנה, כל זה הוא בחינת דבור, שהוא תלמוד תורה, שעל זה נאמר את קרבני ותשמרו כנ"ל. ובחינת מחשבה זו תפלה, על זה נאמר להקריב לי במועדו, במועדו, אלו ימים טובים שלש רגלים. כי הנה נודע שתפלת כל ימות החול נמשך משבת, שנאמר בה קדש היא לכם, קדש העליון, הוא בחינת קדוש ומובדל. ולהיות נמשך ממנו איזה המשכה וכמ"ש ושמרו דרך ה' לעשות צדקה בו, דרך ה' זו היא המשכה, בדרך שהולכין בה מעיר לעיר,

פרק י

"במועדו" - שלש רגלים, שלש תפילות

[בפתיחת המאמר נתבאר שהפסוק "צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני גו' תשמרו להקריב לי במועדו" - מדבר על קיום מצות הקרבת התמיד במחשבה ודיבור (ואילו הפסוק שלאחריו "ואמרת להם זה האשה גו'" מפרש את אופן קיום המצוה במעשה.

והנה, בפרק הקודם נתפרש ענין הקרבנות בדיבור, שהוא הקריאה בתורה, שעל ידה נפעל 'את קרבני' - המשכת אורו של הקב"ה להתקרב לישראל ולהאיר בהם; ועל זה נאמר 'תשמרו', היא התושבע"פ השומרת את האור שנמשך ע"י הקריאה בתורה שבכתב.

ובפרק זה יבאר, שסיום הפסוק "במועדו" - מדבר על עבודת הקרבנות במחשבה, בעבודת התפילה כדלעיל בפתיחת המאמר, שהרי "עיקר התפלה הוא הכוונה בלב ומוח" (אדה"א):

והנה, כל זה הוא בחינת דבור, שהוא תלמוד תורה, שעל זה נאמר "את קרבני" ו"תשמרו", כנ"ל.

ובחינת מחשבה זו תפלה, על זה נאמר "להקריב לי במועדו".

"במועדו" - אלו ימים טובים, שלש רגלים.

שלשת הרגלים הם זמני התגלות אור ה'סוכב כל עלמין', "שבכל יו"ט זמן מיוחד לזה שיהיה חיבור וחיבור דשם הוי' באלקים, שהוא סוכב במלא" (אדה"א).

ולכן נקראו 'מועדים', לשון יעוד והתחברות, כמאמר חז"ל לענין קידושין "הרי את מיועדת לי, פירוש מחוברת ומתקשרת" (סידור). כי בשלשת הרגלים נמשך ומאיר אור ה'סוכב כל עלמין', ו'מתחבר' עם נשמות ישראל; בכל מועד משלשת הרגלים באופן מסויים ובמידה מיוחדת (כפי שיבואר להלן).

והנה 'ג' מועדים אלו הן ג' זמנים כלליים . ומסתעף מהם הארה זאת בפרטיות בכל יום ויום שיהיה נמשך ומתגלה אור אין סוף . . בג' תפילות" (אדה"א).

כי, הנה, נודע שתפלת כל ימות החול נמשך משבת⁹².

שנאמר בה "קדש היא לכם"⁹³ - 'קדש העליון', הוא בחינת 'קדוש' ומובדל.

ולהיות נמשך ממנו איזה המשכה, וכמ"ש⁹⁴ "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה בו", 'דרך ה' זו היא המשכה, בדרך שהולכין בה מעיר לעיר -

94. בראשית יח, יט.

92. ראה גם תו"א פח, א.

93. שמות לא, יד.

הנה הדרך הזה הוא על ידי המועדים. שהמועדים הם מקראי קדש, שהקדש נקרא ונמשך בהם'. ובהם ועל ידם נמשך גם כן להיות המשכות בתפלות כל ימי החול. פסח בחינת אברהם, בבחינת תפלת שחרית ממטה למעלה. שבועות בחינת יצחק, שקול השופר הוא אילו של יצחק, והוא כנגד תפלת

הנה, הדרך הזה הוא על ידי המועדים.

שהמועדים הם "מקראי קדש"⁹⁵, שה'קדש' נקרא' ונמשך בהם'.

ובהם ועל ידם נמשך גם כן להיות המשכות בתפלות כל ימי החול.

השבת היא בבחינת 'קדש', היינו דרגא "שלמעלה מהשגה, שם לא שייך מעלה ומטה כלל, ומעלה ומטה שוין, וכשכחה כאורה כתיב" (לקו"ת ד"ה להבין מ"ש בהגדה מצה זו, צוין בהגהת הצ"צ).

וגילוי זה דשבת שהוא למעלה מהשגה מאיר בימות החול על ידי המועדות שהם 'מקראי קדש', היינו שהם קוראים וממשיכים את הארת השבת להאיר בימות החול⁹⁶.

והארה זו של שלשת הרגלים בימי החול - היא במועדי שלשת התפילות, המכוונות כנגדם.

פסח בחינת אברהם⁹⁷ - בבחינת תפלת שחרית, ממטה למעלה.

נתבאר לעיל שתפילת שחרית עיקרה בחינת 'העלאה' מלמטה למעלה, שזהו הסדר דפסוקי

דזמרה וברכות קריאת שמע ב'רצוא' וצמאון לעלות לה'.

ובתפילה זו מאיר המועד דפסח, שעניינו העלאה מלמטה למעלה ברצוא ואהבה-מידתו של אברהם אבינו, "שהוא יציאת מצרים לצאת מן המיצר דנ' שערי טומאה מאפילה לאור גדול, באמונה פשוטה דאברהם" (אדה"א).

שבועות בחינת יצחק, שקול השופר הוא אילו של יצחק⁹⁸, והוא כנגד תפלת המנחה.

תפילת מנחה ענינה המשכה מלמעלה למטה (כמו שנתבאר בפרק הקודם), והיא בחינת 'שוב'; והיא שייכת ליצחק שמדתו היא יראה "פחד יצחק", כי כאשר האדם חש יראה עצומה מה' אזי אינו עומד ברצוא וצמאון לעלות למעלה, אלא 'שב' ונמשך למטה.

וזהו עניינה של תפילת מנחה, שאין בה 'רצוא' כמו בפסוקי דזמרה וקריאת שמע וברכותיה, אלא רק תפילת י"ח שהיא המשכה וירידה מלמעלה למטה באמירת 'ברוך אתה'.

ובה מאיר המועד דשבועות, בו הוא המשכת

הנחות צמח צדק

י. וכמ"ש במקום אחר בד"ה מצה זו (לקו"ת צו יב, א). ועיין ריש פרשת קרח (זוהר ח"ג דף קע"ו ע"ב) גבי "כולהו זמנין בו, ואימתי בשעתא דמועד זמין בעלמא", ובפירוש הרמ"ז שם בזה (ובאורכו בביאורי זוהר להצ"צ שם).

97. ראה זוהר ח"ג רנז, ב. טור או"ח סי' תיז. לקו"ת דרושים לר"ה נח, א.

98. רש"י יתרו יט, יג (מפרקי דרבי אליעזר).

95. ויקרא כג, ב.

96. ולכן הימים טובים חלים בדרך כלל בימות החול, ומכל מקום נמשכת בהם מקדושת השבת ולכן הם אסורים במלאכה.

המנחה. וסוכות בחינת יעקב, ויעקב נסע סוכותה, הוא תפלת ערבית.

והנה, כל בחינות אלו צריך האדם לקיים בכל המצות, רק שבכל המצות הגילוי הוא בנפש, ובקרבנות היה הגילוי בפועל ממש בקרבן שמיסוד האש, שהיה יורד אש שלמעלה בגילוי ממש. והגילוי כזה אי אפשר רק בבית המקדש, ולכן הקרבנות תלוין בבית המקדש דוקא. מה שאין כן שאר המצות, ואפילו מחשבה ודבור דקרבנות, יכול להיות אפילו בגלות, שלהיות הגילוי בנפש יכול להיות בכל זמן⁹⁹.

ובפרק זה יבאר את הענין המיוחד שיש במעשה הקרבנות, שלכן הוא תלוי בבית המקדש דוקא:]

והנה, כל בחינות אלו צריך האדם לקיים בכל המצות.

בכל המצוות יש את ג' הענינים של מחשבה דיבור ומעשה, כמו שנתבאר לעיל בפתיחת המאמר.

רק שבכל המצות הגילוי הוא בנפש. ובקרבנות היה הגילוי בפועל ממש בקרבן שמיסוד האש, שהיה יורד אש שלמעלה בגילוי ממש.

החידוש במצות הקרבנות הוא שבו היה נראה בגילוי לעין כל ענין ה'אתהפכא', שהאש שלמעלה היתה יורדת ואוכלת את הקרבן, גם בגשמיית בעולם הזה.

והגילוי כזה אי אפשר רק בבית המקדש, ולכן הקרבנות תלוין בבית המקדש דוקא.

מה שאין כן שאר המצות, ואפילו מחשבה ודבור דקרבנות, יכול להיות אפילו בגלות; שלהיות הגילוי בנפש - יכול להיות בכל זמן⁹⁹.

הנחות צמח צדק

יא. כי כדי שיהיה נמשך הגילוי גם בעולם בחיצוניות בפועל ממש, כמו שהיה בבית המקדש, צריך להיות שרש המשכה מלמעלה מעלה, על דרך "המנביה לשבת המשפילי לראות כו". כי בחינת העולם והחיצוניות מקבל חיות

התורה מלמעלה למטה במתן תורה, כאשר ישראל עומדים בתנועה של 'שוב' מפני היראה מהגילוי העצום של מ"ת, כמו שנאמר "וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק" (ע"פ אדה"א).

וסוכות בחינת יעקב, ויעקב נסע סוכותה"⁹⁹ - הוא תפלת ערבית.

מידתו של יעקב אבינו היא מידת התפארת, הממוצעת בין חסד וגבורה - העלאה והמשכה. ולכן יש בערבית תפלת י"ח שהיא המשכה, וגם ק"ש וברכותיה שעניינם העלאה. ו"אין אריכות כל כך במה שלפני שמונה עשרה כמו בשחרית, רק בקצרה" (סידור).

פרק יא

מעשה הקרבנות - גילוי בפועל ממש

[בפתיחת המאמר הקשה רבינו: "למה עבודת הקרבנות תלויה בבית המקדש דוקא, מה שאין כן שאר המצות; ואפילו מחשבה ודבור דקרבנות כו' יכולים לקיימן בזמן שאין בית המקדש קיים גם כן".

מוגבלת בכך שהיא דווקא למעלה מעולמות, (כמו אור הסורב שהוא למעלה מעולמות דווקא) ולכן בכוחה יכול האור העליון שלמעלה מעולמות לרדת להאיר בגילוי ממש בעולם הזה.

וגילוי עליון זה הוא ע"י בחינת בית המקדש שהוא "מקיף עליון מאד.. ומשם דייקא נמשך הכח הזה להיות שלמעלה מבחינת סורב כל עלמין, יורד ונמשך באתגליא בפועל ממש (הגהת הצמח צדק).

"בחינת המחשבה והדיבור יכול להיות גם עכשיו, ע"י תפילה שכנגד המחשבה כו' ותלמוד תורה שבדיבור. אבל בבחינת המעשה, שעל ידי זה הוא בא לידי גילוי ממש בעשיה, זה אי אפשר כי אם כשיש בית המקדש" (סידור). כי אור זה של אש י' הנמשך ע"י הקרבנות הוא מבחינת סורב כל עלמין שלמעלה מעולמות.

ובכדי שאור יאיר בעולם הזה בגלוי ממש לעיני בשר, הוא ע"י המשכה עליונה ביותר שלמעלה גם מבחינת 'סורב כל עלמין', שאינה

הנהגות צמח צדק

ממקום עליון שלמעלה מסדר ההשתלשלות, וכמ"ש סוף ד"ה "למנצח על השמינית" (לקו"ת תזריע כא, ג) שלכן כל העליות שבת רק בפנימיות כו', עיין שם באריכות. ולכן, כדי שיומשך הגילוי בחיצוניות ממש, צריך להיות שרש המשכה מלמעלה מעלה. כי הוא על דרך ענין קריעת ים סוף, שהוא ענין ש'עלמא דאתכסיא' נמשך בבחינת גילוי ב'אתגליא' ממש. ולכן שרש המשכה זו על ידי הארה גדולה ועצומה מלמעלה מעלה, שמשם נמשך לשנות סדר ההשתלשלות כו'. ועל דרך זה גם בן ענין אש שלמעלה שחיה יורד על גבי המזבח, הוא המשכה מעלמא דאתכסיא – מבחינת סורב כל עלמין, לעלמא דאתגליא. וכמ"ש במקום אחר בד"ה 'או ישיר' כו' (תו"א סב, ב). וכדי שיחיה המשכה זו בעולם ובחיצוניות – זה תלויים בבית המקדש דוקא, כי בחינת ה'בית' הוא מקיף עליון מאד, שלמעלה מהמקיף דבחינת עלמא דאתכסיא (וכמ"ש במקום אחר על פסוק מזמור שיר חנוכת הבית כו' (לקו"ת ברכה צט, א), ועיין מ"ש על פסוק ויקרא אל משה, בענין "כי שכן עליו הענן" (לקו"ת ויקרא א, א), ומשם דייקא נמשך הכח הזה להיות אש שלמעלה – מבחינת סורב כל עלמין – יורד ונמשך באתגליא בפועל ממש. ועוד יש לומר בזה: על דרך מ"ש במקום אחר ע"פ המאמר [הזוהר] ריש פרשת ויקרא, בענין "שאל לך אות כו' הגבה למעלה, דא אות יו"ד כו'", עיין שם (ראה ביאורי הזוהר שם).

מילואים להערה 86

ברצונו הפשוט להוות ולהחיות את העולמות, אף שמצד עצמו "לא שייך בו בחינת רצון כלל". והנה תכלית רצון זה (שעלה ברצונו שלמעלה מעולמות וממנה נמשכה החיות המוגבלת שמחיה העולמות) הוא בכדי שיקיימו ישראל המצוות, ולכן הרי מובן שאם מבחינת הרצון הפשוט ש'לאו כל מידות' נמשכת ע"י עבודת ישראל בתומ"צ החיות המוגבלת המחיה העולמות, הרי כמו כן במעשה המצוות עצמו בוודאי שנמשכת בגילוי בחינת הרצון עצמו, (ולא רק שנמשכת ע"י הרצון, חיות מצומצמת לפי שעלה ברצונו).

וזהו שני הפירושים בניחוח, (א) מלשון 'נחות דרגא' - ירידת והשפלת הרצון העליון להיות ממנו בחינת החכמה, שהיא ראשית העשרה מאמרות, שירידה זו היא בשביל שיקיימו ישראל מצוות כפי שעלה ברצונו. (ב) 'נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני' - היינו גילוי בחינת הרצון עצמו, (לא רק המשכה הנמשכת מבחינת הרצון 'והחכמה מאין תמצא', אלא ש"רצון זה הוא נמשך למטה", ע"י קיום המצוות במעשה, "לדור בתחתונים בבחינת גילוי", והיינו שהרצון עצמו שלמעלה מעולמות מתגלה בתחתונים, ע"י מעשה המצוות.

ושני פירושים אלו "הכל אחד", כי הן ההשפלה להיות בחינת החכמה ומקור חיות העולמות - 'ישראל מפרנסים', והן גילוי בחינת הרצון הסוכ"ע בנפשו של העוסק בתורה ומצוות, נמשכות ע"י מעשה המצוות של האדם.

אולי יש לבאר כללות המשך העניינים בפרק זה באופן אחר קצת, והוא שבתחילת פרק ג' דהמאמר בלקו"ת, מקשה רבנו על המבואר לעיל שע"י התשובה שורה אור אין סוף ה'סובב כל עלמין' על נפש האדם, "דלית מחשבה תפיסא ביה ולא מכל מדות כו", והיינו שבא לבאר איך אור שאינו בגדר העולמות כלל מאיר בגילוי באדם.

וי"ל שהתירוץ לקושיא זו מבאר במה שנאמר "אך המשכה זו.. הוא ע"י לחמי ע"ד שיישראל מפרנסים לאביהם שבשמים", שהכוונה בזה היא (לא שהמשכת אש שלמעלה הסוכ"ע היא בבחינת ישראל מפרנסים, אלא) שענין זה של המשכת אש שלמעלה הוא בדומה לענין "ישראל מפרנסים לאביהם שבשמים", וע"י הבנת ענין ישראל מפרנסים, יובן איך שורה אור הסובב כל עלמין בגילוי ע"י התשובה.

והביאור בזה: ענין 'ישראל מפרנסים' אינו המשכת אור אין סוף הסוכ"ע, אלא המשכת חיות העולמות שע"י עשרה מאמרות שהם מאור הממלא כל עלמין שעניינו להוות עולמות, וכמשל המשכת הנשמה בגוף שבהסלתק הנשמה מן הגוף, אזי אין חיות כלל בהגוף (גם לא חיות שבערך הגוף, ע"ד ממלא כל עלמין), ולא רק מה שאין מאיר אור שלמעלה מחיות הגוף (ע"ד סוכ"ע שלמעלה מחיות העולמות).

אלא שגם החיות שבערך העולמות, נמשכה בגלל עלות הרצון שלמעלה מחיות העולמות שעלה

פטרוני השבוע

לזכות ידידינו הנכבד

הרה"ח ר' אברהם בן שרה אסתר שיחי

וזוגתו מרת הניה בת רבקה תחי

הולצברג

וכל יוצ"ח שיחי

לזכות

השליח הרה"ח ר' יוסף יצחק וזוגתו מרת

שטערנא שרה שיחי מינץ

ולזכות הילדים מנחם מענדל, אייזיק גרשון,

צמח, משה, וחי' מושקא שיחי מינץ

שיחיו להם ברכות בכל מכל כל בטוב הנראה והנגלה,

ושירו מזה הוריים אידישע חסידישע נחת

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' אליהו ציון בן הרה"ח ר' חנניה ומרת ברוכה

ולזכות מרת סופי' בת גרז שתבלחט"א

ולזכות ר' חיים שמעון בן רחל,

ומרת חי' לאה בת ראשקא שיחי

נדבת אוריאל בן סופי' וזוגתו מרת חנה טייבע

בת חי' לאה ומשפחתם שיחי

שיחיו להם ברכות בכל מכל כל בטוב הנראה והנגלה

נדבת

ר' יוסף הלוי וזוגתו מרת חנה מלכה שיחי

גורביץ

לזכות כל משפחתו

שיחיו להם ברכות בטוב הנראה והנגלה בכל מכל כל

לזכות

ידידינו הנכבד הרה"ח ר' ישעי' זושא

וזו' מרת אסתר שיחי ווילהעלם

שיחיו להם ברכות בכל מכל כל

בטוב הנראה והנגלה

לעילוי נשמת

הרה"ח הרה"ח ר' בנימין זאב בן הרה"ח

הרה"ח ר' אברהם שיבלחט"א סילווער

נתנדב ע"י ולזכות הוריו הרה"ח הרה"ח

אברהם וזוג' שיחי סילווער

שיחיו להם ברכות בכל מכל כל בטוב הנראה והנגלה

מגדבים חודשיים

לזכות הרה"ת ר' לוי הלוי בן שרה וזוגתו
מרת שיינא מלכה בת רחל
ובניהם יהודית, צבי הירש הלוי, חי'
מושקא בת שיינא מלכה
...

Refuah Sheleima to
Daniel Reuvein ben Dina
Donated Anonymously

לזכות ר' יעקב בן חנה שיחיו גרסון
וכל משפחתו
...

הרה"ת ר' שלום דובער וזוגתו לזכות
מרת חי' מושקא גורביץ
וכל משפחתם

לזכות הרה"ת ר' שמואל דוד וזוגתו
שיחיו ניומאן וכל משפחתם
...

לזכות משפחת אהרן
שיתברכו בכטו"ס
...
לזכות משפחת באביש
שיתברכו בכטו"ס

לזכות הת' מנחם מענדל בן שיינא באשא
...
לזכות ולרפ"ש עבור חי' אלה שתחי' בת ריסא
ולזכות עמנואל בן חי' סאשה
...
לזכות ולרפ"ש ליוסף יצחק בן איריס ודורי בן אורה
...
לזכות אשר בן רינה לזיווג משורש נשמתו
ולגאולה שלימה של עם ישראל בקרוב ממש
...
לזכות World Trade Copiers ואברהם הולצברג
...
לזכות ולרפ"ש לשאול אליהו שיחי' בן חנה רבקה שתחי'
...
לזכות מרת חנה מינא בת שושנה אביבה
...
לע"נ הר"ר כתריל שלום בן הר"ר חיים יצחק ע"ה
...
לזכות הרה"ת ר' נחמן דוב שיחי' בן מאלע, ומשפחתו
...
לע"נ יחזקאל בן יוסף חיים לע"נ רבקה בת יחזקאל
...
לע"נ ר' ראובן בן ר' יוסף רובינשטיין ע"ה
נדבת חתנו ר' מיכל קארצאג
...
לזכות יהודית ולזכות אחיותיה חי' מושקא, זעלדא, ואחיה
שרגא פייוויש, מנחם מענדל
נדבת הורי' מרדכי אברהם ישעיהו וזוג' מרת אסתר שפרה שלזנר
...
לזכות הרב ומשפיע שמואל לו, שימשיך בעבודתו הקודש,
מאת תלמידו שאול גנגלי
...
לזכות אייזיק גרשון בן שיינא באשא, מנחם מענדל, לוי,
יוסף, חי' מושקא, שלום דובער, אברהם זאב, יהושע זעליג
...
לזכות ר' לוי יצחק הלוי וזוגתו מרת חנה קורניסקי
וכל יוצאי חלציהם ולזכות 'חדר מנחם' מלבורן אוסטרליה
...
לע"נ ראובן אברהם בן אלתר שלמה זלמן
...
לזכות התמים מיכאל זחבי

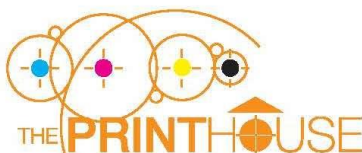
לזכות כ"ק אדמו"ר נשיא דורינו
ולזכות הרבנית הצדקנית חי' מושקא
...
לזכות הרה"ת ר' אברהם דוד ומרת רחל לאה סיברג
...
לע"נ בתיא בת שלמה הלוי ע"ה
...
לזכות לוי וזוגתו מרת רבקה לאה ובניהם חי' מושקא, מנחם
מענדל, ובתיא מינא געלב
...
לזכות התמים אליה סילפין
...
לזכות הרה"ת ר' אברהם אברמסון וכל משפחתו
...
לזכות הרה"ת ר' נחמן דוב שיחי' בן מאלע, ומשפחתו
...
לזכות הרה"ת ר' ישראל מאיר אברמסון וכל משפחתו
...
לע"נ הרה"ת אברהם ישעי' בהרה"ת עובדי' ע"ה שטראקס
...
לזכות בת שבע שתחי'
בת הרה"ת יוחנן מרזוב וכל משפחתו
...
לזכות דינה בת שבע בת מאירה אסתר
...
לזכות פערל רייזל בת אהובה ברכה
...
לזכות הרה"ת ר' יהושע בירקאוויץ וכל משפחתו
...
לע"נ רבקה אלטא בת חנה לאה ע"ה
...
לע"נ הילדה היקרה עדאל שיינא ע"ה
בת הרה"ת מרדכי אליה ילחט"א האנאווער
...
לזכות הרה"ת ר' אביגדור סימאנדס וכל משפחתו
...
לזכות הרה"ת ר' חיים משהווגתו מנוחה רחל
ובניהם מנחם מענדל ופעסיא
...
לע"נ הרה"ת הרה"ת ר' שמואל אייזיק הלוי ע"ה פאפאק
נדפס על ידי ולזכות משפחתו
...
לזכות אסתר בת רחל

**ניתן להשיג הקונטרסים בחינם מידי שבוע בשבוע
במוקדים בכל שכונות החרדיות ברחבי ניו יארק**

**לפרטים נא להתקשר בטלפון 718-650-6295
או באימייל info@otzerhachassidus.com**

**כמו"כ אפשר לקבלו באימייל
או להורידם מאתר אוצר החסידות
www.otzerhachassidus.com**

נדפס באדיבות

538 Johnson Avenue | Brooklyn, NY 11237

t 718.628.6700 f 718.628.6900 e jobs@tphny.com w tphny.com